

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav primární a preprimární edukace

**Charakteristika instrumentálních aktivit dětí
předškolního věku**

Diplomová práce

Autor: Bc. Markéta Stolzová
Studijní program: N7531 Předškolní a mimoškolní pedagogika
Studijní obor: Pedagogika předškolního věku
Vedoucí práce: prof. PhDr. Eva Jenčková, CSc.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Markéta Stolzová**
Osobní číslo: **P13597**
Studijní program: **N7531 Předškolní a mimoškolní pedagogika**
Studijní obor: **Pedagogika předškolního věku**
Název tématu: **Charakteristika instrumentálních aktivit dětí předškolního věku**
Zadávající katedra: **Hudební katedra**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce bude vytvoření přehledu hudebních nástrojů, jejich charakteristiky a významu pro osobnostní a hudební rozvoj dítěte předškolního věku včetně uvedení možností jejich pedagogického využití při práci s drobnými slovesnými útvary, dětskými písněmi, pohádkami a klavírními miniaturami v mateřské škole. Teoretická část bude obsahovat vývoj dítěte předškolního věku, charakteristiku hudebních nástrojů a ozvučených předmětů včetně možností jejich využití v mateřské škole. Instrumentální činnosti dětí předškolního věku budou představeny v kontextu současného repertoáru pro hudební výchovu v mateřské škole. Praktická část bude věnována modelovým situacím se zaměřením na uplatnění instrumentálních činností v mateřské škole.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Seznam odborné literatury:

JURKOVIČ, P. Instrumentální soubor na základní škole. Praha : SPN 1988. ISBN 14-623-88
HERDEN, J., JENČKOVÁ, E., KOLÁŘ, J. Hudba pro děti. Praha: Karolinum, H+H, 1992. JENČKOVÁ, E. Hudba a pohyb ve škole. 2. vyd. Hradec Králové: Tandem, 2005. ISBN 80-903115-7-1
JENČKOVÁ, E. Edice Hudba v současné škole. (výběr tematických publikací) Hradec Králové: Tandem, 1996-2013. LIŠKOVÁ, M. Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání. Praha: Raabe, 2006. ISBN 80-86307-26-3
RVP PV SEDLÁK, F. Hudební vývoj dítěte. Praha: Editio Supraphon, 1974. ISBN nevedeno. SEDLÁK, F. Psychologie hudebních schopností a dovedností. 1. vydání. Praha: Editio Supraphon, 1989. 260 s. ISBN 80-7058-073-9. ŠIMANOVSKÝ, Z., TICHÁ, A. Lidové písničky a hry s nimi. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-264-5
TICHÁ, A. Učíme děti zpívat: hlasová výchova pomocí her pro děti od 5 - 11 let. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-562-2
ZEZULA, J., JANOVSÁ, O., KURKOVÁ, L. et al.: Hudební výchova v mateřské škole. Praha: SPN, 1987. ISBN nevedeno.

Vedoucí diplomové práce: **prof. PhDr. Eva Jenčková, CSc.**
Hudební katedra

Datum zadání diplomové práce: **6. ledna 2014**

Termín odevzdání diplomové práce: **6. ledna 2016**

L.S.

doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Michal Chrobák
vedoucí katedry

V Hradci Králové dne 10. dubna 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

.....

podpis

Poděkování

Děkuji vedoucí diplomové práce prof. PhDr. Evě Jenčkové, CSc. za odborné vedení, rady a připomínky při tvorbě této práce. Dále děkuji za velkou podporu Mgr. Martině Beranové a svému synu Ondřejovi.

Anotace

STOLZOVÁ, Markéta., 2015. *Charakteristika instrumentálních aktivit dětí předškolního věku*. 98 s. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce prof. PhDr. Eva Jenčková, CSc.

Cílem diplomové práce je vytvoření přehledu hudebních nástrojů, jejich charakteristiky a významu pro osobnostní a hudební rozvoj dítěte předškolního věku včetně uvedení možností jejich pedagogického využití při práci s drobnými slovesnými útvary, dětskými písněmi, pohádkami a klavírními miniaturami v mateřské škole.

Teoretická část obsahuje vývoj dítěte předškolního věku, charakteristiku hudebních nástrojů a ozvučených předmětů včetně možností jejich využití v mateřské škole. Instrumentální činnosti dětí předškolního věku jsou představeny v kontextu současného repertoáru pro hudební výchovu v mateřské škole.

Praktická část je věnována modelovým situacím se zaměřením na uplatnění instrumentálních činností v mateřské škole.

Klíčová slova: předškolní věk, hudební vývoj, hudební nástroje, instrumentální činnosti, drobné slovesné útvary, píseň, hudební pohádka, klavírní miniatura

Annotation

STOLZOVÁ, Markéta. 2015. Characteristics of instrumental activities of pre-school age children. 98 p. Diploma work. Hradec Králové University, Pedagogical faculty. Work supervisor prof. PhDr. Eva Jenčková, CSc.

The target of diploma work is formation of list of musical instruments, their importance for personality and musical development of pre-school age children and possibilities of pedagogical exploitation of musical instruments for using them at work with short verbal structures, children songs, fairy tales and piano miniatures used in kindergartens.

In theoretical part, the development of pre-school age children is described. Musical instruments and sounding objects are also introduced there, including description of possibilities of their exploitation in kindergartens. Instrumental activities of pre-school age children are defined in context of recent repertoire used for musical education in kindergartens.

The practical part of diploma work presents simulations concentrated on application of instrumental activities in kindergartens.

Keywords: pre-school age, musical development, musical instruments, instrumental activities, short verbal structures, song, musical fairy tale, piano miniature

OBSAH

ÚVOD.....	9
1 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ ..	10
1.1 Vzdělávací oblasti Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání se zaměřením na instrumentální činnosti.....	11
1.1.1 Dítě a jeho tělo.....	12
1.1.2 Dítě a jeho psychika.....	13
1.1.3 Dítě a ten druhý.....	16
1.1.4 Dítě a společnost.....	16
1.1.5 Dítě a svět	18
2 CHARAKTERISTIKA DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	18
2.1 Tělesný a motorický vývoj.....	20
2.2 Kognitivní vývoj	21
2.3 Emoční a sociální vývoj	22
2.4 Hudební vývoj.....	23
3 INSTRUMENTÁLNÍ ČINNOSTI V MATEŘSKÉ ŠKOLE	25
3.1 Význam instrumentálních činností v mateřské škole.....	25
3.2 Hudební nástroje	26
3.2.1 Nástroje orffovského instrumentáře.....	26
3.2.1.1 Rytmické nástroje.....	26
3.2.1.2 Melodické nástroje	29
3.2.2 Nový rytmický instrumentář.....	29
3.2.3 Ozvučené předměty	33
3.3 Instrumentální činnosti v mateřské škole.....	36
3.3.1 Hra na tělo.....	36
3.3.2 Instrumentální hra	37
3.3.2.1 Hra na rytmické nástroje	38
3.3.2.2 Hra na melodické nástroje	46
3.4 Charakteristika drobných slovesných útvarů	50
3.4.1 Říkadla.....	50
3.4.2 Písně.....	53

3.4.3	Pohádka.....	53
3.4.3.1.	Hudební pohádka.....	54
3.5	Klavírní miniatura	55
4	MODELOVÉ SITUACE	57
4.1	Seznámení s hudebními nástroji.....	57
4.2	Instrumentální doprovody říkadel	61
4.3	Instrumentální doprovody písní	69
4.3.1	Rytmičké nástroje	69
4.3.2	Melodické nástroje.....	78
4.4	Instrumentální doprovod pohádky	84
4.5	Instrumentální doprovod klavírní miniatury	91
	ZÁVĚR	94
	Literatura.....	95
	Seznam příloh	99

ÚVOD

Hudbě se věnuji již od dětství. Od čtyř let jsem se učila hrát na klavír, po ukončení základní školy jsem vystudovala konzervatoř a hudba se stala i mou profesí. Nyní již 28 let učím v základní umělecké škole předměty Hra na klavír a Hudební nauka. Protože se mé pedagogické působení týká dětí školního i předškolního věku, rozhodla jsem se pro vysokoškolské studium předškolní pedagogiky. Vzhledem k mé hudební profesi jsem se přirozeně zajímala o hudební výchovu v mateřské škole a tato skutečnost mě inspirovala k volbě tématu diplomové práce. Jejím cílem je charakteristika hudebních nástrojů a ozvučených předmětů, vyjádření jejich významu pro rozvoj hudebnosti dítěte a uvedení možností jejich využití při každodenních činnostech v mateřské škole.

Diplomová práce v rozsahu 98 stran je členěna do čtyř kapitol. První kapitola je věnována prostupnosti instrumentálních činností jednotlivými oblastmi Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání, druhá kapitola předkládá charakteristiku vývoje dítěte předškolního věku s důrazem na jeho hudební ontogenezi. Ve třetí kapitole je uveden přehled hudebních nástrojů a ozvučených předmětů včetně jejich funkce v předškolní hudební výchově. Podstatnou část třetí kapitoly tvoří metodika hry na hudební nástroje a možnosti jejich využití v kontextu s drobnými slovesnými útvary a klavírními miniaturami.

Ve čtvrté kapitole jsou zpracovány modelové situace se zaměřením na seznámení dětí s hudebními nástroji, dále na využití instrumentálních doprovodů říkadel, písní, hudební pohádky a klavírní miniatury.

Diplomová práce dále obsahuje závěr s uvedením výsledků řešení zvolené problematiky a seznam literatury. Součástí jsou i přílohy sestávající z partitury písně Rybičky, instrumentálních doprovodů písní a klavírní miniatury a fotografií instrumentálních činností v mateřské škole.

1 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání¹ je základní kurikulární dokument, podle kterého v současné době probíhá způsob vzdělávání v mateřských školách². RVP PV stanovuje požadavky, podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku. Tato pravidla jsou závazná pro všechny předškolní instituce, které jsou zařazeny do sítě škol a školských zařízení. RVP PV je podkladem pro vytváření školních vzdělávacích programů³, což jsou kurikulární dokumenty na školní úrovni. Každá mateřská škola⁴ má povinnost vytvořit si vlastní ŠVP, ve kterém se odráží materiální, personální a další možnosti dané MŠ. ŠVP jednotlivých MŠ se tedy od sebe liší.

Hlavní principy⁵ RVP PV jsou formulovány tak, aby:

- akceptovaly přirozená vývojová specifika dětí předškolního věku
- umožňovaly rozvoj každého dítěte v rámci jeho individuálních možností
- vytvářely základy klíčových kompetencí⁶
- definovaly kvalitu vzdělávacího procesu realizovaného v MŠ
- zajišťovaly srovnatelnou pedagogickou účinnost vzdělávacích programů vytvářených konkrétními MŠ

¹ Dále jen RVP PV.

² První verze kurikulárního dokumentu RVP PV vešla v platnost v roce 2001. V roce 2004 byla původní verze v souladu s návrhem Zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) upravena a aktualizována. Od 1. 1. 2007 je mateřským školám dána povinnost se tímto programem řídit.

³ Dále ve zkratce ŠVP.

⁴ Dále jen MŠ.

⁵ Zpracováno podle: *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Dotisk 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2006, s. 16 – 29. ISBN 80-87000-00-5.

⁶ „Klíčové kompetence jsou soubory předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého jedince... Jejich osvojování je proces dlouhodobý a složitý, který začíná v předškolním vzdělávání, pokračuje v základním a středním vzdělávání a postupně se dotváří v dalším průběhu života... Pro etapu předškolního vzdělávání jsou za klíčové považovány kompetence k učení; k řešení problémů; komunikativní; sociální a personální; činnostní a občanské.“ (*Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Dotisk 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2006, s. 11 – 12. ISBN 80-87000-00-5.)

- vytvářely prostor pro rozvoj různých programů a koncepcí
- umožňovaly MŠ využívat různé formy a metody vzdělávání a přizpůsobovat vzdělávání konkrétním regionálním i místním podmínkám, potřebám a možnostem
- poskytovaly kritéria pro vnitřní a vnější evaluaci MŠ i poskytovaného vzdělávání

1.1 Vzdělávací oblasti Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání se zaměřením na instrumentální činnosti

RVP PV je rozdělen do pěti oblastí:

1. oblast biologická *Dítě a jeho tělo*
2. oblast psychologická *Dítě a jeho psychika*
3. oblast interpersonální *Dítě a ten druhý*
4. oblast sociálně kulturní *Dítě a společnost*
5. oblast environmentální *Dítě a svět*

Dříve byl obsah předškolního vzdělávání rozdělen do jednotlivých složek -rozumové, mravní, pracovní, estetické a tělesné. Na základě těchto složek byly v tzv. Programu výchovné práce pro jesle a mateřské školy uvedeny jednotlivé cíle předškolní výchovy a byly zde podrobně popsány činnosti, jak těchto cílů dosáhnout. Podle RVP PV by vzdělávání mělo probíhat na základě integrovaných bloků, které nabízejí dětem témata prolínající obsah vzdělávání všech pěti oblastí RVP PV. Témata by měla vycházet ze života dětí, měla by být smysluplná a užitečná.

RVP PV vzhledem ke své míře obecnosti, ve které je formulován, nepodává mnoho informací o využití instrumentálních činností v MŠ. Tyto činnosti prostupují všemi vzdělávacími oblastmi a vedou tak k rozvoji jednotlivých cílů vytyčených v RVP PV. Dále jsou uvedeny příklady instrumentálních činností a jejich výstupů v jednotlivých oblastech RVP PV.

1.1.1 Dítě a jeho tělo⁷

V této oblasti je vzdělávací úsilí pedagoga zaměřeno na podporu fyzické pohody dítěte, zlepšování jeho tělesné zdatnosti i pohybové zdravotní kultury, podporování rozvoje jeho pohybových i manipulačních dovedností, vedení ke zdravým životním návykům a postojům.

Dílčí vzdělávací cíle:

- rozvoj pohybových schopností a zdokonalování dovedností v oblasti hrubé i jemné motoriky, ovládání pohybového aparátu a tělesných funkcí
- rozvoj a užívání všech smyslů
- rozvoj fyzické i psychické zdatnosti

Vzdělávací nabídka:

- manipulační činnosti a jednoduché úkony s hudebními nástroji
- činnosti seznamující děti s věcmi, které je obklopují, a jejich praktickým používáním; to se týká i seznámení s hudebními nástroji a hrou na ně
- smyslové a psychomotorické hry⁸
- hudební a hudebně pohybové hry a činnosti spojené s hudebními nástroji

Očekávané výstupy:

- dítě ovládá koordinaci ruky a oka, ovládá jemnou motoriku, zvládá hru na jednoduché nástroje
- dítě vnímá a rozlišuje pomocí všech smyslů, sluchově rozlišuje zvuky a tóny, vnímá rytmus
- dítě dokáže sladit pohyb s metroritmickou složkou hudby, například hrou na bubínek

⁷ Zpracováno podle: *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Dotisk 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2006, s. 16 – 29. ISBN 80-87000-00-5.

⁸ Především hry na rozvoj sluchu a hmatu – hra na ozvěnu, poznávání nástrojů podle sluchu nebo hmatu.

1.1.2 Dítě a jeho psychika

Cílem pedagoga je podporovat duševní pohodu, psychickou zdatnost a odolnost dítěte, rozvoj jeho intelektu, řeči a jazyka, poznávacích procesů a funkcí, jeho citů i vůle, stejně tak i jeho sebepojetí a sebenahlížení, jeho kreativity a sebevyjádření, stimulovat osvojování a rozvoj jeho vzdělávacích dovedností a povzbuzovat je v dalším rozvoji, poznání a učení.

Tato oblast zahrnuje tři podoblasti: Jazyk a řeč, Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace, sebepojetí, city a vůle.

a) Jazyk a řeč

Dílčí vzdělávací cíle:

- rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních i produktivních⁹
- rozvoj verbálních i neverbálních komunikativních dovedností a kultivovaného projevu

Vzdělávací nabídka:

- sluchové a rytmické instrumentální hry
- hry a činnosti zaměřené k poznávání a rozlišování zvuků hudebních nástrojů
- přednes, recitace, dramatizace, zpěv spojený s instrumentálními činnostmi
- hudební dialog – rozhovor dětí prostřednictvím hry na nástroje

Očekávané výstupy:

- dítě správně vyslovuje, ovládá dech, tempo i intonaci řeči
- pojmenuje hudební nástroje – rozvoj slovní zásoby
- naučí se zpaměti krátké texty – reprodukuje říkanky, písničky ve spojení s instrumentální hrou
- utvoří jednoduchý rým na konci verše
- sluchově rozliší začáteční a koncové slabiky ve slovech

⁹ *Receptivní dovednosti* - vnímání, naslouchání, porozumění; *produktivní dovednosti* - výslovnost, vytváření pojmů, mluvní projev, vyjadřování.

b) Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace

Dílčí vzdělávací cíle:

- rozvoj smyslového vnímání, paměti, pozornosti, představivosti a fantazie
- rozvoj tvořivosti, tvořivého myšlení, řešení problémů, tvořivého sebevyjádření
- posilování přirozených poznávacích citů, zvědavosti, zájmu, radosti z objevování
- vytváření pozitivního vztahu k intelektuálním činnostem a k učení
- vytváření základů pro práci s informacemi

Vzdělávací nabídka:

- hudební hry s nástroji zaměřené na rozvoj sluchové a zrakové koncentrace, například hra *Na ozvěnu*¹⁰
- hry a činnosti zaměřené na cvičení paměti, hry jednoduchých instrumentálních doprovodů¹¹
- instrumentální improvizace
- hry zaměřené na rozvoj představivosti, například jakým hudebním nástrojem nebo ozvučeným předmětem lze napodobit chůzi medvěda, běh myšky, jízdu vlaku a podobně
- manipulace s hudebními nástroji, zkoumání jejich vlastností
- hry na cvičení postřehu, například hra *Na dirigenta*¹²

Očekávané výstupy:

- dítě dokáže vědomě využívat všech smyslů, záměrně pozorovat a postřehnout změny
- záměrně se soustředí na činnost a udrží pozornost
- pozná a pojmenuje hudební nástroje
- postupuje podle pokynů a instrukcí
- pomocí hudebních nástrojů vyjadřuje svou představivost a fantazii

¹⁰ Viz kapitola 4.1 – *Seznámení s hudebními nástroji*.

¹¹ Viz kapitola 3.3.2 – *Instrumentální hra*.

¹² Viz kapitola 4.1 – *Seznámení s hudebními nástroji*.

c) Sebepojetí, city vůle

Dílčí vzdělávací cíle:

- poznávání sebe sama, rozvoj pozitivních citů ve vztahu k sobě¹³
- rozvoj schopnosti sebeovládání
- rozvoj poznatků, schopností a dovedností umožňujících pocity, získané dojmy a prožitky vyjádřit
- rozvoj a kultivace mravního i estetického vnímání, cítění a prožívání

Vzdělávací nabídka:

- estetické a tvůrčí aktivity spojené s hrou na hudební nástroje
- činnosti zajišťující spokojenost a radost, činnosti vyvolávající veselí a pohodu
- instrumentální činnosti přiměřené silám a schopnostem dítěte a úkoly s viditelným cílem a výsledkem, v nichž může být dítě úspěšné
- cvičení v projevování citů, zvláště kladných, v sebekontrolě a v sebeovládání, zvláště emocí záporných, například hněvu, zlosti, úzkosti.
- dramatické činnosti – předvádění a napodobování typů chování člověka v různých situacích, mimické vyjadřování nálad

Očekávané výstupy – dítě dokáže:

- uvědomovat si svou samostatnost, zaujímat vlastní názory a postoje a vyjadřovat je
- rozhodovat o svých činnostech, například mít možnost výběru hudebního nástroje, typu hraného doprovodu
- prožívat radost ze zvládnutého a poznaného
- vyvinout volní úsilí, soustředit se na instrumentální činnost a její dokončení
- být citlivé ve vztahu k živým bytostem, k věcem, ke kamarádům, k hudebním nástrojům
- hrou na nástroje vyjádřit své prožitky

¹³ Uvědomění si vlastní identity, získání sebevědomí, sebedůvěry, osobní spokojenosti.

1.1.3 Dítě a ten druhý

Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga je podporovat utváření vztahů dítěte k jinému dítěti či dospělému, posilovat, kultivovat a obohacovat jejich vzájemnou komunikaci a zajišťovat pohodu těchto vztahů.

Dílčí vzdělávací cíle:

- seznamování s pravidly chování ve vztahu k druhému
- rozvoj interaktivních a komunikativních dovedností verbálních i neverbálních
- rozvoj kooperativních dovedností

Vzdělávací nabídka:

- běžné verbální i neverbální komunikační aktivity dítěte s druhým dítětem i s dospělým
- kooperativní činnosti ve dvojicích, ve skupinkách
- instrumentální aktivity podporující sbližování dětí
- činnosti zaměřené na porozumění pravidlům vzájemného soužití a chování, spolupodílení se na jejich tvorbě
- hry a činnosti, které vedou děti k ohleduplnosti k druhému, k ochotě rozdělit se s ním, například střídat se o hudební nástroj nebo pomůcky

Očekávané výstupy – dítě dokáže:

- uplatňovat své individuální potřeby, přání a práva s ohledem na druhého, obhajovat svůj postoj nebo názor, respektovat jiný postoj či názor, přijímat a uzavírat kompromisy, řešit konflikt dohodou
- spolupracovat s ostatními
- dodržovat dohodnutá pravidla, například hrát v určené části hudební formy
- respektovat potřeby jiného dítěte, dělit se s ním o hudební nástroje, rozdělit si úkol s jiným dítětem

1.1.4 Dítě a společnost

Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga je uvést dítě do společenství ostatních lidí a do pravidel soužití s ostatními, uvést je do světa materiálních i duchovních hodnot,

do světa kultury a umění, pomoci dítěti osvojit si potřebné dovednosti, návyky i postoje a umožnit mu aktivně se podílet na utváření společenské pohody ve svém sociálním prostředí.

Dílčí vzdělávací cíle:

- seznamování se světem lidí, kultury a umění, osvojení si základních poznatků o prostředí, v němž žije
- vytvoření základů aktivních postojů ke světu, k životu, pozitivních vztahů ke kultuře a umění, rozvoj dovedností umožňujících tyto vztahy a postoje vyjadřovat a projevovat
- rozvoj společenského a estetického vkusu

Vzdělávací nabídka:

- přípravy a realizace společných zábav a slavností
- tvůrčí činnosti hudební, hudebně pohybové, podněcující tvořivost a nápaditost dítěte, estetické vnímání i vyjadřování a třibení vkusu
- receptivní hudební činnosti – poslech hudebních pohádek, příběhů, veršů, hudebních skladeb a písní
- setkávání se s hudebním uměním mimo mateřskou školu, návštěvy kulturních a uměleckých míst a akcí zajímavých pro předškolní dítě
- aktivity přibližující dítěti svět kultury a umění a umožňující mu poznat rozmanitost kultur

Očekávané výstupy – dítě dokáže:

- vnímat umělecké a kulturní podněty, pozorně poslouchat, sledovat se zájmem hudební představení a hodnotit svoje zážitky, říci, co bylo zajímavé, co je zaujalo
- vyjadřovat se prostřednictvím instrumentálních činností, zvládat základní instrumentální dovednosti, zacházet s jednoduchými hudebními nástroji, sledovat a rozlišovat metrytmickou složku hudby

1.1.5 Dítě a svět

Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga je založit u dítěte elementární povědomí o okolním světě a jeho dění, o vlivu člověka na životní prostředí – počínaje nejbližším okolím a konče globálními problémy celosvětového dosahu – a vytvořit elementární základy pro otevřený a odpovědný postoj dítěte k životnímu prostředí.

Dílčí vzdělávací cíle:

- vytváření elementárního povědomí o širším kulturním prostředí, například seznámení s divadlem, koncertními sály
- poznávání jiných kultur

Vzdělávací nabídka:

- aktivity zaměřené k získávání praktické orientace v obci, například návštěvy kulturních budov
- sledování událostí v obci a účast na kulturních akcích, které jsou pro děti zajímavé
- poznávání a praktické užívání hudebních nástrojů, které jsou typické pro jiné kultury, například rumbakoule, bonga a další

Očekávané výstupy – dítě dokáže:

- mít povědomí o širším společenském i kulturním prostředí i jeho dění
- všimnout si změn a dění v nejbližším okolí
- vnímat, že svět má svůj řád, že je rozmanitý a pozoruhodný, nekonečně pestrý a různorodý, získat elementární povědomí o existenci různých národů a kultur

2 CHARAKTERISTIKA DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Při plánování všech činností v mateřské škole, tedy i instrumentálních, musí učitelka vycházet z charakteristiky předškolního věku a respektovat jeho specifika.

Předškolním věkem se nejčastěji rozumí věk od 3 do 6 let¹⁴. Vágnerová¹⁵ vymezuje horní hranici tohoto období vstupem dítěte do základní školy. Toto období se dá označit za jednu z nejdůležitějších etap v lidském životě. Z hlediska vývoje dítěte zahrnuje širokou škálu změn motorického, fyziologického, psychologického i sociálního charakteru. Představuje senzitivní období pro rozvoj mnoha kognitivních procesů, zejména smyslů, řeči a myšlení¹⁶.

Dominantní činností dítěte v období od tří do šesti let je hra. „*Hra je základním prostředkem výchovy v předškolním období a je tvůrčím typem činnosti. Hra má řadu aspektů, kam řadíme aspekt poznávací, procvičovací, emocionální, pohybový, motivační, tvořivý, fantazijní, sociální, rekreační, diagnostický a terapeutický.*“¹⁷

„*Dětská hra je stejně opravdová, pro děti stejně zásadní a významně přirozená činnost, jako je pracovní klání dospělých.*“¹⁸

Pomocí her se dítě rozvíjí nejen po stránce pohybové a smyslové, ale i kognitivní a sociální¹⁹. Hra je významným a přirozeným výchovným prostředkem, neboť rozvíjí dítě i v oblasti rozumové, mravní, pracovní, tělesné a estetické. Děti skrze ni získávají vědomosti o nás, okolním světě, rozvíjí své myšlení a řeč, paměť, představivost i vnímání. Učí děti jak se chovat k ostatním lidem, dodržovat pravidla dané společnosti, vytváří kladný vztah k pracovním činnostem, rozvíjí pracovní dovednosti a návyky. Podporuje správný tělesný rozvoj dítěte, jeho obratnost, koordinovanost a přesnost pohybů. Také pomáhá utvářet vztah k přírodě, kultuře a společnosti.

¹⁴ Názory autorů na vymezení tohoto období se však liší. Například autoři Josef Langmeier a Dana Krejčířová v širokém slova smyslu označují předškolním věkem celé období od narození (někdy i včetně prenatalního vývoje) do 6 let.

¹⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie. Dětství a dospívání*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

¹⁶ NÁDVORNÍKOVÁ, Hana. *Kognitivní činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2011. ISBN 978-80-86307-87-9.

¹⁷ OPATŘILOVÁ, Dagmar. *Pedagogicko-psychologické poradenství a intervence v raném a předškolním věku u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 169. ISBN 80-210-3977-9.

¹⁸ KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Dotisk 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 23. ISBN 80-247-0852-3.

¹⁹ *Stránka pohybová* - rozvoj hrubé i jemné motoriky, *smyslová* - rozvoj zraku, sluchu, hmatu, čichu, chuti, *kognitivní* - rozvoj pozornosti, vnímání, představivosti a fantazie, paměti, myšlení a řeči.

Instrumentální činnosti spojené se zpěvem a pohybem všechny výše uvedené oblasti propojují, jsou také hrovou a hravou aktivitou. Společné elementární muzicírování rozvíjí nejen dítě samotné, ale vede i ke spolupráci a pocitu sounáležitosti s ostatními dětmi.

2.1 Tělesný a motorický vývoj

V období od tří do šesti let dochází k výrazným psychosomatickým proměnám²⁰. Při normálním fyziologickém vývoji jsou již anatomicky i funkčně rozvinuty všechny vnitřní orgány, utváří se nervový systém, zvyšuje se kapacita plic, tělesná váha a výška, dochází k osifikaci kostí. Tříleté dítě má vytvořen kompletní mléčný chrup, od šesti let dochází k výměně za chrup trvalý. Zvýšená pohyblivost v tomto věku je dána především růstem dlouhých kostí a svalové hmoty. Kultivují se chůze, běh, poskoky a celkové tělesné pohyby - dochází k větší motorické diferenciaci, pohyby jsou celkově ladnější, plynulejší a koordinovanější. Na konci předškolního období dítě zvládá bez potíží lezení po žebříku, stoj na jedné noze, házení a chytání míče. Dokáže jezdit na kole, na bruslích, na lyžích, plavat. Dítě je schopné i pohybu s hudbou, přestože jeho pohyb není ještě plně koordinovaný. Je vhodné využít tuto připravenost dítěte a naučit je jednoduché hudebně pohybové hry. Rozvoj hrubé motoriky podporuje i hra na velké kusy orffovského instrumentáře – velké tympány, bubny, velký basový xylofon.

V oblasti **jemné motoriky** dokáže předškolák samostatně jíst, sám se svléká a obléká, zapne si knoflíky, zaváže tkaničky. Zručnost si stále cvičí v hrách s pískem, kostkami, modelínou a hlavně při kresbě²¹. Ta přechází od nahodilého čmárání ve třech letech přes stádium tzv. hlavonožce²² ve čtyřech letech až po vyspělou kresbu postavy člověka šestiletého předškoláka. Dítě již nedrží tužku celou dlaní, ale mezi ukazovákem,

²⁰ KODEJŠKA, Miloš. *Integrativní hudební výchova dítěte předškolního věku*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2002. ISBN 80-7290-080-3.

²¹ LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2.aktual.vydání. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1284-9.

²² *Hlavonožec* - kolečko znázorňující současně hlavu i tělo, ke kterému jsou připojeny dvě čárky jako nohy a někdy další čárky jako ruce.

prostředníkem a palcem, tzv. špetkovým úchopem. Tento úchop je pro ruku nejpřirozenější a z hlediska pohybu nejefektivnější.

Pro rozvoj jemné motoriky je dobré využívat hru na lehkoovladatelné nástroje, zejména zvonkohry. Před vlastním hraním je nutné věnovat dostatek času správnému držení paliček a dobré technice úderu. Nejrůznější aktivity s paličkami děti velmi těší a zároveň je tato činnost nenásilně rozvíjí v oblasti jemné motoriky.

Dobře rozvinutá motorika vede k rozvoji všech kognitivních funkcí včetně řeči. Rozvoj hrubé a jemné motoriky je u dětí velmi individuální. Každé dítě je jiné a na jeho vývoj má velký vliv prostředí, ve kterém vyrůstá, a množství podnětů, které na něj působí.

2.2 Kognitivní vývoj

Jako při všech ostatních typech činností i v oblasti instrumentálních aktivit je nutno respektovat vývojové charakteristiky dítěte. Hudební nástroje vzbuzují dětskou zvědavost, pro toto období tak typickou. Objevují se snahy poznat nejbližší svět a pochopit pravidla, která v něm platí.

Myšlení předškoláka se nachází v tzv. fázi názorného intuitivního myšlení, které nerespektuje zákony logiky. Pomocí něho si děti vytváří svůj obraz světa. Mají určité názory na to, co a jak funguje. To, čemu nerozumí, si dokreslí vlastní fantazií. S myšlením souvisí i řeč, která se v předškolním období velmi rychle vyvíjí. *„Zatímco tříleté dítě má slovní zásobu okolo sedmi set až devíti set slov, pětileté už dva tisíce slov.“*²³

K základním znakům psychiky dítěte v předškolním věku patří zejména egocentrismus, prezentismus, centrace, antropomorfismus, konfabulace a magičnost²⁴.

²³ LISÁ, Lidka a KŇOURKOVÁ, Marie. *Vývoj dítěte a jeho úskali*. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, 1986, s. 184. ISBN neuvedeno.

²⁴ ŠULOVÁ, Lenka. *Repetitorium vybraných poznatků vývojové psychologie*. In MERTIN, Václav a GILLERNOVÁ, Ilona. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-799-X.

egocentrismus - dítě ulpívá jen na svém vlastním názoru, není schopné posuzovat situaci z více hledisek; *prezentismus* - dítě žije přítomností, řeší, co se děje v danou chvíli a příliš ho nezajímá minulost nebo budoucnost; *centrace* - ulpívání na jednom znaku a přehlížení dalších znaků; *antropomorfismus* -

Oproti předcházejícímu období se zkvalitňují všechny druhy **vnímání**. Dítě již přesněji vnímá zrakem velikost tvarů různých předmětů, zlepšuje se zraková analýza a syntéza, avšak stále mu činí potíže odhad vzdáleností a hloubek. Do šesti let vzrůstá kvalita rozlišovacích sluchových schopností, rozvíjí se tzv. fonemický sluch²⁵. Kvalitativní posun nastává i v oblastech hmatových a čichových.

Pozornost je zpočátku přelétavá a bezděčná, na konci předškolního období je nahrazena pozorností záměrnou. Doba, po kterou je dítě schopno soustředění, se pohybuje mezi deseti až dvaceti minutami. Pokud ho ale daná věc zajímá, je schopno udržet pozornost mnohem déle.

Rovněž **paměť** je zpočátku bezděčná, krátkodobá, obrazná a citová. Po celé období dominuje paměť mechanická, dítě se snadno učí básničky, říkanky, písničky. Pomocí vyprávění příběhů a her s pravidly se v průběhu období rozvíjí i schopnost logické a záměrné paměti.

2.3 Emoční a sociální vývoj

Období předškolního věku je velmi důležité pro formování základních citových projevů. Emoce předškoláků jsou sice stabilnější než v předchozím období, avšak prožívání je stále velmi intenzivní. V průběhu období začíná docházet k ovládnutí citových projevů, dítě dokáže pochopit příčiny emočních reakcí a uvědomit si, že určité situace vyvolávají určité reakce. Začínají se rozvíjet i vztahové emoce, jako jsou láska, sympatie, nesympatie, soucit či pocit sounáležitosti.

V předškolním věku děti navazují celou řadu vztahů „s vrstevníky (*staršími, mladšími, opačného pohlaví, stejného pohlaví, šikovnějšími, méně motoricky zdatnými...*), dále s rodiči, prarodiči, širší rodinou, ale také se sourozenci a s cizími dospělými.“²⁶

přisuzování vlastnosti živých bytostí neživým věcem; *konfabulace* - dítě si myslí, že smyšlené věci jsou pravdivé; *magičnost* - fantazie převládá nad logickými skutečnostmi

²⁵ *Fonemický sluch* – schopnost sluchově rozlišovat jednotlivé hlásky ve slově.

²⁶ ŠULOVÁ, Lenka. *Repetitorium vybraných poznatků vývojové psychologie*. In MERTIN, Václav a GILLERNOVÁ, Ilona. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2003, s. 19. ISBN 80-7178-799-X.

Rodina poskytuje dítěti pocit jistoty a bezpečí, vrstevníky však dítě potřebuje ke svým hrám. Ve vrstevnické skupině si pak zkouší různé role a formy chování, které odporovalo v rodině, a vnímá reakce okolí na sebe. Zkouší si i prosadit se, podřídit se staršímu nebo pečovat o mladšího nebo slabšího. Kontakt s vrstevníky je důležitý pro formování vlastního já, pro schopnost naučit se chápat situaci z pohledu druhého, pro ujasňování, jaký jsem a jak mě vidí ostatní. Toto vše vede k rozvoji sebepojetí a sebehodnocení. Mateřská škola je pak první institucí, do které dítě vstupuje jako samostatný jedinec a ve které tyto nové sociální zkušenosti a dovednosti získává.

2.4 Hudební vývoj

Hudební vývoj dítěte probíhá již od jeho narození²⁷ a v prvních šesti letech života hraje významnou roli v jeho celkovém ontogenetickém rozvoji. Je těsně spjat s vývojem jeho duševních schopností, jako jsou senzomotorické reakce, představy, fantazie, paměť a další. Souvisí i s celkovým emočním laděním dítěte, jeho temperamentem a vůlí. Rozvoj hudebnosti ovlivňují jak vrozené dispozice dítěte, tak prostředí, které buď dané predispozice rozvíjí, nebo naopak utlumuje.

„Předškolní období je rozhodujícím obdobím pro hudební rozvoj dítěte.“²⁸ V tomto období dochází vzhledem k biologickému zrání k intenzivnímu rozvoji sluchového analyzátoru. Až dvojnásobně vzrůstá kvalita rozlišovacích sluchových schopností pro sílu, délku a výšku tónů i zvuků. Dítě rozliší zvuky vyskytující se v přírodě, hlasy lidí, podle sluchu rozpozná jednotlivé hudební nástroje. Zlepšováním koordinace sluchu a hlasu se zkvalitňuje vokální reprodukce. Pěvecká činnost je u dětí tohoto věku velmi oblíbená a realizuje se především rytmizací a melodizací říkadel doprovázenou hrou na tělo nebo na orffovské nástroje. Rozsah pěveckého hlasu se pohybuje mezi tóny d¹- a¹²⁹. Postupně dochází k upevňování tonálního cítění - dítě dokáže zaspívat píseň

²⁷ Setkáme se i s názory, že hudební výchova začíná od samého početí. Hudební pedagog Pavel Jurkovič citoval na semináři v Plzni (červenec 2011) slova druhého ředitele Orffova Institutu Wilhelma Kellera: „Hudební výchova začíná devět měsíců před narozením.“

²⁸ SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte*. Praha: Editio Supraphon, 1974, s. 89. ISBN neuvedeno.

²⁹ SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte*. Praha: Editio Supraphon, 1974. ISBN neuvedeno.

i od jiného tónu, než ji slyšelo, a je schopné do jisté míry dodržovat vztahy vzhledem k tomuto tónu.

Díky velkému rozvoji hrubé a jemné motoriky v tomto období se zlepšuje koordinace pohybů těla s rytmem hudby. Dítě na hudbu spontánně reaguje pohybem celého těla a mimikou. Vedle scénického vyjádření obsahu písně jednoduchým pohybem je možné v tomto věku začít i s prvními tanečními kreacemi, například kruhovými nebo řadovými tanci. Pohybem mohou děti znázorňovat i hudebně - výrazové prostředky, například vysoko - hluboko, pomalu - rychle, slabě – silně³⁰.

Zpřesňováním pohybů těla, rozvojem hudební paměti a upevňováním tonálního cítění se rozvíjí hudební myšlení, fantazie a představivost, vytvářejí se základní poslechové zkušenosti. Dítě rozpozná charakter hudby - veselá, smutná, pomalá a další. Dokáže samo posoudit, která hudba je vhodná k pochodování, k tanci, na uklidnění.

V předškolním období se postupně rozvíjí předpoklady pro hru na hudební nástroje³¹. Příprava hry na nástroj začíná nejprve tzv. hrou na tělo³², poté začínají děti hrát na rytmické a melodické nástroje orffovského instrumentáře.

Největší podíl na kvalitě hudebního vývoje dítěte má zpravidla dostatek či nedostatek hudebních podnětů. V dnešní době je často rodina málo podnětným prostředím, chybí zde přirozená touha po zpěvu³³. Předškolní zařízení nemůže rodinu nahradit, ale může její funkci v oblasti hudebního vývoje zastoupit.

³⁰ KODEJŠKA, Miloš. *Integrativní hudební výchova dítěte předškolního věku*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2002. ISBN 80-7290-080-3.

³¹ SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte*. Praha: Editio Supraphon, 1974. ISBN neuvedeno.

³² Podrobněji viz kapitola 3.3.1 – *Hra na tělo*.

³³ Kodejška ve svém výzkumu kvality hudebního prostředí zjistil, že komplexní přístup k rozvoji pěveckých, instrumentálních a hudebně pohybových dovedností byl zaznamenán jen u 2 % rodin. Výzkumu se zúčastnilo 169 rodin. KODEJŠKA, Miloš. *Integrativní hudební výchova dítěte předškolního věku*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2002, s. 36. ISBN 80-7290-080-3.

3 INSTRUMENTÁLNÍ ČINNOSTI V MATEŘSKÉ ŠKOLE

3.1 Význam instrumentálních činností v mateřské škole

Hra na hudební nástroje vychází z dětské touhy hrát si a manipulovat vším, co vydává nějaký zvuk. „*Za předstupeň hry na nástroj je považováno i rozezvučování chrastítek a manipulace se znějícími hračkami...Znějící hračky a manipulace s nimi znamenají pro nejmenší děti objevování zajímavých zvuků a tříbení sluchového vnímání.*“³⁴ Dostanou-li děti do rukou nástroje, chtějí s nimi hrát a spontánně na ně bubnovat, ťukat, chřestit. Tato přirozená aktivita by měla zůstat zachována i v mateřské škole, ale počáteční živelnou touhu vytvářet znějícím předmětem hluk je třeba se zráním dítěte usměrňovat a kultivovat. To se týká především zvládnutí techniky hry na jednotlivé nástroje a pohybové koordinace nástrojové hry s pohybem nebo zpěvem.

Elementární instrumentální činnosti v mateřské škole doplňují všechny ostatní hudební činnosti³⁵. Podporují a osvěžují je rytmicky, melodicky, obohacují je esteticky. Jsou přitažlivou formou, podněcující zájem o hudbu a rozvíjejí i sociální citění, toleranci, kooperaci a sounáležitost dětí v dětském kolektivu.

Cílem instrumentální hry v mateřské škole není bezchybně zahráný doprovod k písni, ale vytvoření jednoduchého doprovodu, který zvládnou zahrát všechny děti. Instrumentální činnosti vedou především k:

- rozvoji rytmického citění, k vnímání rytmické stránky řeči a hudby
- rozvoji citu pro hudebně výrazové prostředky a jejich změny
- rozvoji tonálního a harmonického citění
- rozvoji sluchových schopností – rozlišování zvuků a tónů, jejich vlastností³⁶, kontrastu a gradace
- rozvoji senzomotorického učení³⁷

³⁴ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2006, s. 99 – 100. ISBN 80-86307-26-3.

³⁵ *Hudební činnosti* – pěvecké, hudebně pohybové, poslechové, instrumentální.

³⁶ *Vlastnosti tónu* - výška, síla, barva, délka.

³⁷ *Senzomotorický* – z latiny; *senzorický* – smyslový, vjemový; *motorický* – pohybový.

- rozvoji jemné motoriky, koordinaci pohybů
- cvičení soustředění, postřehu
- rozvoji estetického vnímání
- rozvoji tvořivosti a představivosti
- schopnosti vyjádřit hrou vlastní pocity
- pěstování nástrojové souhry, rozvoji sociálního citění a spolupráce
- motivaci ke hře na hudební nástroj

Hra na lehkoovladatelné hudební nástroje je u předškolních dětí prostředkem k dalšímu hudebnímu rozvoji a k zdokonalování instrumentálních dovedností.

3.2 Hudební nástroje

3.2.1 Nástroje orffovského instrumentáře

K základnímu instrumentálnímu vybavení mateřských škol patří nástroje orffovského instrumentáře, které lze rozdělit do dvou základních skupin:

- **rytmické** – bubínek, tamburína, ozvučná dřívka, rourkový bubínek, dřevěný blok, drhlo, triangel, činel, prstové činelky, zvonek, rolničky
- **melodické** – zvonkohry, metalofony, xylofony

3.2.1.1 Rytmické nástroje

• **Rámový ruční bubínek** vede především k rozvoji rytmického citění dětí. Dobrá, rytmicky přesná hra těžkých dob taktových nebo metra podporuje udržení stálého tempa ve skupinové hře. Bubínek je výborným nástrojem také při hudebně pohybových hrách, v nichž se uplatní při udávání tempa a metrorytmu chůze nebo běhu. Kromě toho zvukomalebně navozuje v dětech představu chůze medvěda, slona, dupání ježka, hry bubeníka, bouřky a podobně³⁸.

³⁸ Například písně: *To je on* (Emil Hradecký), *My jsme malí muzikanti* (Petr Jistel), *Hromová* (Viktor Kalabis), *Thuče bubeníček*; poslechové skladby *Pochod dřevěných vojáků* (Petr Iljič Čajkovskij), *Slon* (Camille Saint-Saëns).

Hra na bubínek vyžaduje zvládnutí techniky odpruženého úderu prstů nebo plstěných paliček hrou staccato, což vede k rozvoji jemné motoriky a sluchového vnímání dítěte. Při hře se může držet buď v ruce za rám, nebo může být zaklesnutý mezi kolena. Pro malé děti je vhodnější hra na **malý buben**, který je upevněn na stojánku.

- **Tamburína** je svým charakteristickým zvukem vhodná k vyjádření rytmu nebo rytmické pulzace říkadel, písní nebo skladeb, do tance nebo do pochodu.

Stejně jako **rolničky** či **prstové činelky** vzbuzuje u dětí zvukomalebnou představu jízdy na saních, padání sněhu, Vánoc, Kašpárka a podobně³⁹.

Tamburína se nejčastěji rozeznívá lehkým ťukáním prstů do rámu nebo stejnoměrným potřásáním celým nástrojem. Při hře se drží v ruce jako bubínek⁴⁰. Lehké ťukání na rám nástroje vede děti k usměrňování intenzity síly pohybu. Kromě využití k rytmickým či zvukomalebným doprovodům mohou být tamburína i bubínek zástupnými předměty při dramatické výchově⁴¹.

- **Dětské tympány** jsou skvělým nástrojem pro hru těžkých dob taktových. Svým hlubším zvukem udávají tempo a udržují pravidelnost skupinové hry. Zvukomalebně navozují představu medvěda nebo slona, čarodějnice či zaklínání. Hraje se na ně odpruženým úderem plstěnými paličkami. Nejvhodnějším způsobem hry je pravidelné střídání rukou⁴², což vede k účinnému motorickému rozvoji a pohybové koordinaci dětí.

- **Ozvučná dřívka**, claves, se využívají především k doprovodu rytmické deklamace slovních spojení, říkadel nebo ke hře rytmu písní. Podporují rytmické cítění, ve spojení s deklamací pak vedou ke koordinaci přesného pohybu s mluveným slovem. Ozvučná dřívka jsou vyrobena z dobře znějícího palisandrového dřeva. Je možné držet je v rukou a ťukat jimi o sebe – zvuk je temnější - nebo položit jednu z hůlek přes dlaň, zahnutou do podoby misky a druhou hůlkou do ní ťukat. Při tomto držení nástroje se docílí jasnějšího zvuku, ale pro děti v mateřské škole je náročné.

³⁹ Například písně: *Potkal mrazík metelici*, *Zimní ukolébavka* (Pavel Jurkovič), *Na Vánoce*.

⁴⁰ U předškolních dětí je vhodné položit ji blánou na zem.

⁴¹ Nástroj obrácený kůží směrem dolů může posloužit jako mísa, hrnec nebo talíř a palička jako vařečka; tamburína bez kůže může zastoupit například královskou korunu.

⁴² Pravá ruka obsluhuje pravý tympán a levá zase levý.

Ťukání ozvučnými dřívky zvukomalebně napodobuje tikot hodin, klepání na dveře, padání kapek, běh pejska a podobně.

- **Dřevěný blok**, woodblock, vede ke zdokonalování nejen hry pravidelné a rytmicky přesné metrické pulzace ale i senzomotorické koordinace, neboť děti musí kontrolovat, aby se do nástroje trefily přesně koncem paličky. Údery do dřevěného bloku vydávají ostrý zvuk, pro rytmickou přesnost hry je vhodné vést údery střídavě na jeho okraje.

- **Rourkový bubínek** umožňuje svými nestejně dlouhými díly válce vydávat dva výškově rozdílné zvuky. To vede nejčastěji k rytmicky zvukomalebnému znázornění cválajícího nebo běžícího koně. Při hře se drží v dlani nebo je připevněn na dřevěné tyčce. Nástroj se rozeznívá úderem dřevěné nebo plstěné paličky. Střídání úderu na oba konce nástroje vede k rozvoji pohybové koordinace a senzomotorickému učení.

- **Drhlo** má tvar rourkového bubínku, který má vroubkovaný povrch. Vyrábí se jako jednoduché nebo dvojité⁴³. Po vroubcích se přejíždí dřevěnou hůlkou, což způsobuje sytý drncivý zvuk.

- **Triangl** je kovový trojhran, který se buď zavěšuje na silonovém vlákně na stojánek, nebo se za vlákno drží v ruce. Rozeznívá se jemným úderem kovové tyčinky do jeho spodní hrany. Tento nástroj by se měl v doprovodech ozývat jen sporadicky, nejlépe v dlouhých hodnotách, na těžké doby taktové a v pomlčkách.

- **Činel** se drží buď v ruce, nebo je zavěšen na stojanu. Rozeznívá se úderem plstěnou paličkou na jeho okraj. Jemný úder vyvolává představu tajemna, silnější vzbuzuje respekt, pozornost nebo i úlek. Rozezvučený činel se může nechat doznít nebo utlumit dotykem prstů na okraj. Nejčastěji se využívá ke hře těžkých dob taktových na začátcích dvojtaktí nebo čtyřtaktí. Poměrně silným zvukem, stejně jako dřevěný blok, triangl nebo buben, vede děti ke zdokonalování ovládnutí intenzity pohybu a sluchové kontrole síly zvuku.

⁴³ Podrobnější využití viz kapitola 3.2.2 – *Nový rytmický instrumentář*.

- **Prstové činelky** se nasazují na poslední článek palce a prostředníku, obrátí se proti sobě a pružně se jimi ťuká o sebe. Mohou se též držet ve vodorovné poloze za gumová očka a rozeznávat je shora vzájemným úderem o okraje.

3.2.1.2 Melodické nástroje

Mezi melodické nástroje orffovského instrumentáře patří zvonkohry, metalofony a xylofony. Rozdíl mezi nimi je v materiálu, z něhož jsou vyrobeny kameny⁴⁴. Každý kámen je naladěn na tón o konkrétní výšce a kameny jsou seřazeny vzestupně zleva doprava, buď diatonicky, nebo chromaticky. Podle velikosti nástroje a tónového rozsahu se používají ve škole nástroje sopránové nebo altové. Základní ladění těchto nástrojů je v C dur. Hru v jiných tóninách umožňují výměnné kameny. Hra na tyto nástroje je náročnější než hra na nástroje rytmické. Vyžaduje nejen rytmicky správný odpružený úder paličkou na kameny, ale i dobrou zrakovou orientaci v kamenech. Při doprovodné hře písni se proto v mateřské škole využívá jen nejjednodušší instrumentální doprovod, což je hra jen na jednom, dvou či třech vybraných kamenech⁴⁵.

Kromě rozvoje rytmického citění, citu pro pravidelnou rytmickou pulzaci, rozvoje pohybové koordinace a senzomotoriky dokáží melodické nástroje velice dobře dotvářet obsah říkadel a písni, vyjadřovat zvukomalbu⁴⁶, vedou děti ke spontánní hře s tóny.

3.2.2 Nový rytmický instrumentář

Soubor dřevěných rytmických nástrojů představuje drobný bicí instrumentář⁴⁷, který je vyroben z kvalitního, dobře znějícího dřeva s přírodní povrchovou úpravou a který

⁴⁴ Zvonkohra má kameny z oceli, metalofon z hliníkové slitiny, xylofon z palisandrového dřeva.

⁴⁵ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Raabe, 2006. ISBN 80-86307-26-3.

⁴⁶ Příklady zvukomalby: hra na jednotlivé kameny může napodobovat paprsky sluníčka, kapky deště, chůzi víly; přejíždění po všech kamenech může být duhou nebo větrem.

⁴⁷ Autorkou těchto nástrojů je Eva Jenčková. Vyráběny jsou od roku 1998. Jedná se buď o úpravu rytmických nástrojů orffovského instrumentáře, nebo jsou zcela nové svými tvary a výškovou rozmanitostí zvuků. Do soupravy nového instrumentáře patří i melodický dechový nástroj dřevěná kukačka. JENČKOVÁ, Eva. *Hudba v současné škole: Čertovské dovádění 1. díl*. Hradec Králové: Tandem, 2010. ISBN 80-86901-04-1.

je velikostí i tvarem přizpůsoben ruce předškolního dítěte. Tyto nástroje jsou v mateřských školách velmi oblíbené nejen pro svou cenovou dostupnost, ale i tichost zvuku. Jsou výbornou pomůckou při zdokonalování jemné motoriky, rozvíjejí rytmické cítění a cit pro vyjádření různých hudebně výrazových prostředků, jakými jsou například dynamika, tempo, akcent, nálada.

- **Ozvučná minidřívka** mají oproti klasickým ozvučným dřívům z palisandru příjemně znělý a přitom dynamicky slabší zvuk. To umožňuje společnou hru všech dětí ve třídě, aniž by vznikl velký hluk. Ozvučná minidřívka se využívají především k procvičení různých rytmických figur. Ťukáním dřivek o sebe lze zahrát rytmus písně, rytmizaci jednotlivých slov či slovních spojení. Využit je lze i při vytváření zvukomalebného doprovodu k písni. Různým uchopením nástroje se docílí vzniku různého zvuku - úder podélnou plochou minidřívka o dřevěnou podložku může sloužit jako těžká doba taktová, odpružené ťukání kulatou ploškou o dřevěnou podložku znázorňuje metrum. Ozvučná minidřívka mohou být i vhodnou scénickou rekvizitou při pohybových činnostech⁴⁸.

- **Dřevěné rytmické vejce** je skvělou pomůckou k rozvíjení jemné motoriky a zdokonalování senzomotorické koordinace dětí. Svým tvarem připomíná skutečné vajíčko – v horní části má zaoblenou špičku, na spodní části je seříznuté do rovné plošky. Umožňuje nejen manipulaci bez vydávání zvuku, například rytmické přendávání z ruky do ruky, uvolňování zápěstí, procvičování jednotlivých prstů, ale i znějící ťukání seříznutou částí dvou vajec o sebe nebo o zem⁴⁹. Využití tohoto

⁴⁸ Například píseň *Já mám koně* mohou děti pohybově znázornit ve dvojicích. Dvojice stojí za sebou, obě děti mají v ruce dvě minidřívka. První znázorňuje koníka, drží minidřívka kolmo ke kyčlím. Druhé je kočí, ťuká střídavě nebo současně svými dřívky do dřivek koníka. Při hře mohou děti stát nebo se pohybovat prostorem.

⁴⁹ **Příklady využití ťukání dřevěným vejcem:**

- Děti sedí na zemi a současně s rytmickou deklamací říkanky nebo se zpěvem písně hrají o podlahu spodní rovnou ploškou vejce. Hrát lze rytmus, metrum nebo těžké doby taktové.

Při hře metra nebo těžkých dob taktových je vhodné rozdělit děti do skupinek a hru podpořit slovy – například u písně *Sedí liška pod dubem* hraje 1. skupina dětí rytmus písně a zpívá, 2. skupina hraje metrum a pomáhá si slovem *liš-ka*, 3. skupina hraje těžkou dobu a hru podpoří slovem *dub*.

nástroje v koordinaci s rytmizovaným přednesem říkanek nebo se zpěvem písní má vliv především na vnímání metroritmické pulzace a na rozvoj rytmického cítění dětí, které mohou reagovat na rytmus, tempo nebo dynamiku hudby, rozlišovat kontrasty nebo rozpoznávat opakující se části.

Spojení pohybu s mluvou nebo zpěvem je též velmi účinným dechovým cvičením. Pohyb s nástrojem ovlivní správné nádechy podle logických hudebních celků a nedovolí dětem nádechy uprostřed slova.

Dřevěné vejce může být, stejně jako minidřívka, scénickou rekvizitou, například při hudebně pohybových hrách s velikonoční, čertovskou nebo pracovní tematikou.

- **Dřevěné rytmické zátky** zastupují klasické prstové činelky. Vyrábějí se ve dvou velikostech – větší zátky mají nižší zvuk, malé zátky vyšší zvuk. Hraje se jimi o sebe krátkým odpruženým úderem. Držení nástroje optimálně rozvíjí jemnou motoriku obou rukou, neboť je nutné držet zátky lehce prsty schovanými za vystouplým okrajem nástroje. Hra vyžaduje přesné řízení pohybů podle kontroly zraku, sluchu nebo hmatu a posiluje metroritmické cítění. Velmi vhodné je využití pohybu rukou a v kombinaci s hlubším zvukem dřevěných vajec⁵⁰.

-
- Děti sedí proti sobě ve dvojicích, 2x krátce ťuknou vejci rovnou ploškou o sebe (metrum) a pak 2x na zem. Hru lze podpořit slovy *spo-lu – na zem*. Při lichém počtu dětí může mít jedno dítě dvě vajíčka a hraje samo se sebou.

Tato hra může být obměněna improvizací hrou na tělo – děti ťuknou 2x krátce vejci o sebe a pak 2x kdekoli na svém těle. Opět lze podpořit slovy *spo-lu – tě-lo*.

Další obměnou může být, že po dvou úderech vejci o sebe následuje dvojí ťuknutí vejci se sousedem. Na tuto hru je vhodné utvořit čtveřice (nebo šestice – pokud není vhodný počet dětí). Hru lze podpořit slovy *spo-lu – sou-sed*.

⁵⁰ **Příklady využití rytmických úderů zátkami:**

- Každé dítě má dvě zátky. Při každém ťuknutí zátek o sebe přetáčí ruce jako při přendávání vejce z ruky do ruky. Tento pohyb usnadňuje přesné dodržování metrické pulzace.
- Děti hrají zátkami střídavě vlevo nebo vpravo, nahoře nebo dole. Rovněž tento pohyb znemožní zrychlování a nedodržování stanoveného tempa říkadla nebo písně.
- Děti zátkami vykreslují tvar osmy zdola nahoru a zpět – ťuknou dole pod bříškem, uprostřed před bříškem, nahoře před obličejem a opět uprostřed. Hra ve tvaru osmy se stále opakuje.
- V kombinaci s vejci se děti rozdělí na dvě skupiny. 1. skupina hraje se dvěma vejci těžké doby taktové, 2. skupina hraje zátkami tvar osmy – tato hra je přípravou k rytmickému dvojhlasu. Hru jednotlivých skupin je nutné podpořit slovy, například, u písně *Sedí liška pod dubem*: těžká doba taktová – *dub*, metrum osmy – *se-dí li-ška*. Kombinovat lze i s hrou na minidřívka, která vyťukávají rytmus písně.

- **Drhlo** je dutý váleček s vypilovanými drážkami, po kterých se přejíždí dřevěným minidřívkem jedním nebo oběma směry. Rychlým drhnutím se dají nápadně zvýraznit těžké doby taktové, pomalé drhnutí slouží k vyjádření zvukomalby⁵¹. Kromě techniky drhnutí je možné drhlo ozvučit i odpruženým ťukáním minidřívkem na jeho hladké okraje nebo ťukáním na vroubky uprostřed, kde vydává ostřejší zvuk. Tak lze zahrát všechny doby v taktu – těžkou dobu drhnutím, lehké doby rytmickým ťukáním.

Kromě způsobu hry, při kterém se drží nástroj v jedné ruce a druhá ruka používá minidřívko, se může drhlo držet mezi koleny ve vodorovné poloze a hrát na něj dvěma minidřívky⁵². Tím se drhlo stane skvělým nástrojem ke zdokonalení pohybové koordinace obou rukou i smyslového vnímání a hudebního myšlení. Držení drhla mezi koleny umožní drhnout současně nebo střídavě oběma rukama vpravo či vlevo, v protipohybu směrem k sobě. Také při ťukání na hladké okraje drhla lze hrát rukama současně nebo střídavě.

- **Řehťačka** nabízí několik možností manipulace. Děti nejoblíbenější je obvyklé roztočení řehťačky, které je však velmi hlučné. Mimo tohoto způsobu hry lze uchopit řehťačku jednou rukou za její korpus a druhou rukou otáčet rukojetí po jednotlivých zoubcích nebo přes několik zoubků. Další technikou je držení rukojetí a otáčení korpusu ukazovákem druhé ruky. Všechny tyto techniky podporují u dětí senzomotorické učení a především vědomou koordinaci obou rukou.

Řehťačka se dá použít k tvorbě zvukomalebného doprovodu říkadel a písní, k navození různých nálad, jednotlivé techniky hry rozeznění řehťačky napomáhají rozvoji rytmického cítění a citu pro hudebně výrazové prostředky i jejich změny⁵³.

- **Dřevěná káča** žádný zvuk nevydává, ale lze ji použít k dechovým cvičením, k rozvoji jemné motoriky, pozornosti, pohotové reakce i rytmického cítění⁵⁴.

-
- Kombinaci malých zátek s vejci lze použít i k rozvoji tvořivosti dětí. Děti jsou ve dvojicích, jedno drží před tělem dvě vejce seříznutou ploškou směrem k druhému dítěti, jako světla auta, a druhé dítě do nich ťuká zátkami oboustranně nebo střídáním rukou různé rytmy.

⁵¹ Kombinací všech možností zvuků lze zvukomalebně napodobit kvákání žab, hlas slepičky, škrábání kočky, startování auta nebo motorky.

⁵² Každá ruka drží jedno minidřívko.

⁵³ Například: písně *Už ty pilky dořezaly*, *Leze, leze ráček*; atmosféra Velikonoc, pekla, života u potoka.

- **Dřevěná kukačka** je výborným nástrojem pro dechová cvičení a procvičování bránice. Je vhodnou pomůckou při hrách podporujících rozvoj sluchového a prostorového vnímání⁵⁵. Často je využívána jako zvukomalebná scénická rekvizita.

3.2.3 Ozvučené předměty

Nástroje orffovského instrumentáře i nové dřevěné rytmické nástroje můžeme doplnit různými ozvučenými předměty. Jedná se o předměty z běžného života, které svým tvarem a materiálem lákají děti k manipulaci a probouzejí v nich touhu po rozeznění. Rovněž jejich výroba je spojená s rozvojem manuální zručnosti a s představami o možnosti úprav a kombinování materiálů.

- **Chrastidla** jsou tzv. litofóny – chrastidla s dutinou, naplněnou drobným zvukotvorným materiálem, například rýží, korálky, hrachem, pískem. K výrobě jsou vhodné krabičky z různého materiálu nebo bambusové tyče různých délek a průměrů. Jako chrastidlo lze použít i prázdnou tubu od šumivých vitaminů, uzavřenou absorpční

⁵⁴ **Příklady her s káčou:**

- *Dechové cvičení* – děti se zhluboka nadýchnou, učitelka roztočí káču. Děti vydechují po celou dobu točení káči. Učitelka může káču kdykoli zastavovat a zkracovat nebo prodlužovat tím dobu výdechu. *Obměna hry:* Při výdechu mohou děti zvukomalebně napodobit čerta či motorku slabikami bllll nebo brr.
- *Dechové cvičení spojené s rytmickou deklamací nebo zpěvem* – jako předchozí hra, jen při výdechu děti říkají říkadlo nebo zpívají píseň. Při zastavení káči musí přestat.
- *Hra na nástroje* – učitelka roztočí káču, děti hrají na nástroje, dokud se káča točí. *Obměna hry:* děti utvoří několik skupinek a každá skupinka hraje podle své káči. Káču může roztáčet vždy jedno z dětí ze skupinky, děti se v roztáčení mohou střídát.
- *Rozvoj rytmického citění, jemné motoriky a pohotové reakce* – děti při zpěvu nebo poslechu písně roztácejí po řadě své káči přesně na těžké doby taktové. Moment roztočení může učitelka podpořit gestem nebo úderem na bubínek.

⁵⁵ **Příklady her s kukačkou:**

- Děti sedí v kruhu, mají zavřené oči. Učitelka vytváří různé zvuky: šustění papíru, úder na bubínek, chrastění klíči, cinkání na zvoneček a podobně. Děti mají za úkol reagovat výskokem pouze na zvuk kukačky.
- Děti sedí v kruhu, mají zavřené oči. Po třídě je rozmístěno několik dětí s kukačkou. Učitelka ukáže, které z dětí zakuká, děti v kruhu pohybem ruky ukazují, ze které strany se zvuk kukačky ozval.

zátkou⁵⁶, která při potřásání vydává velmi jemný zvuk, připomínající dešťové kapky nebo sněhové vločky⁵⁷.

Do skupiny chrastidel lze zařadit i chrastidla vyrobená z přírodnin, například z ořechových skořápek.

Chrastidla se nejčastěji rozeznívají rytmickým potřásáním s pružným pohybem zápěstí nebo pomalým dlouhým přesypáním, jak je tomu u dešťové hole. Děti však rády vyhledávají s iniciací pedagoga i jiné kreativnější techniky rozeznívání, například koulení chrastících válcových předmětů po zemi, poskoky s pevně držným chrastidlem v ruce, přendávání obloukem z ruky do ruky, potřásání chrastidlem krouživým pohybem loktů jako jízda parní mašinky a podobně.

Chrastidla lze velice jednoduše použít například při zvukomalbě intenzity deště, kdy děti pomocí své představivosti a sluchu napodobují vznik deště od jednotlivých kapek až po bouřku⁵⁸.

- **Plastové láhve** různých velikostí nabízí velkou škálu možností využití. Obrovskou výhodou je jejich snadná dostupnost. Mohou se použít buď prázdné jako bicí nástroje, nebo naplněné vodou k vytváření různých zvukomalebných kombinací. Na plastovou láhev lze hrát tukaním bříšky prstů nebo plácáním všemi prsty na plášť láhve či ukazovákem na její zátku, bouchat láhvi o různé části těla nebo dvěma láhvemi o sebe, volným či energickým pohybem přelévat vodu v láhvi z jedné strany na druhou, rytmicky potřásat jako rumbakoulemi. Nejkrásnější zvukomalebné doprovody lze získat kombinací prázdných láhví různých velikostí s láhvemi nestejně naplněnými vodou. Plastové láhve jsou výtečným pomocníkem i při procvičování dýchání s oporou o bránci. Přiložením hrany hrdla pod spodní ret a lehkým výdechem vzduchu se ozve tón připomínající houkání parníku, lokomotivy či trubení auta. Odléváním nebo přiléváním vody do láhve můžeme tóny naladit podle tóniny skladby nebo písně.

⁵⁶ *Absorpční zátka* - zátka opatřená drobnými kuličkami, které pohlcují vlhkost.

⁵⁷ Velice podobně zní i drobným materiálem naplněný plastový obal od vajíček Kinder.

⁵⁸ *Jednotlivé kapky* mohou být znázorněny nejjemnějšími chrastidly naplněnými čajem či kávou, *bouřka* chrastidly naplněnými rýží, pískem, korálky.

Kombinací různých technik hry na plastové láhve se zdokonaluje jemná motorika, zvyšuje se citlivost pro hudebně výrazové prostředky a jejich změny, zejména rytmické, tempové a dynamické. Hledání různých zvukomalebných doprovodů pak rozvíjí představivost dítěte.

- **Plechové krabičky** nabízejí zajímavou zvukomalebnou škálu krátce znějících kovových zvuků. Lze na ně hrát prsty⁵⁹ nebo různými paličkami. Zvuková škála může být obohacena drnkáním palce a ukazováčku o gumičku nataženou přes korpus krabičky⁶⁰. Plechovou krabičku lze při hře držet jednou rukou, může být položena na stole nebo na zemi. Nejvíce možností však nabízí hra vsedě, při které je krabička stisknutá pevně mezi kolena. Při tomto způsobu hry se na ni dá hrát oběma rukama nebo paličkami.

- **Igelitové sáčky**⁶¹ ze silnějšího materiálu slouží díky různým technikám použití k rozvíjení jemné motoriky a rytmické přesnosti, prohlubují sluchovou vnímavost dětí a cit pro používání dynamické a tempové škály. Jemným třením igelitového sáčku v dlaních získáme příjemně šustivý velmi slabý zvuk. Středně silný zvuk pak poskytne rytmické točení sáčkem připomínajícím pohyb pedálů jízdního kola. Hra sáčkem napodobující hru na tahací harmoniku nabízí možnost akcentů – hry těžkých dob taktových nebo synkop. Bouchnutí do nafouknutého sáčku lze využít jako vyvrcholení gradace nebo zvukomalby, například hromu nebo pekla.

- **Kuchyňské předměty** - různě velké vařečky, hrnce, plastové misky, pokličky, dřevěná prkénka, vidličky, lžičky nebo struhadla, vedou především k obsahově motivovanému vytváření zvukomalby obsahu říkadel a písní s kuchyňskou tematikou⁶², k rozlišování výšky a barvy zvuků.

⁵⁹ Například ťukat nehty nebo bříšky prstů, klepat ukazováčkem jako na dveře.

⁶⁰ Na tento způsob hry je vhodná krabička s vystouplým okrajem u dna. Krabička se otočí dnem vzhůru a děti mohou gumičku, která je natažená přes vystouplý okraj dna, prsty lépe uchopit.

⁶¹ V mateřské škole je třeba z bezpečnostních důvodů použít sáčky malých rozměrů, aby si je děti nemohly přetáhnout přes hlavu.

⁶² Například: *Kuchyňská kapela* (Otomar Kvěch), *Muzikantská rodina* (Jiří Teml), *Pekař peče housky*.

3.3 Instrumentální činnosti v mateřské škole

3.3.1 Hra na tělo

Nejpřirozenějším a nejsnáze ovladatelným znějícím nástrojem nejmenších dětí je jejich vlastní tělo. Dětem již od mala působí obrovskou radost rytmické tleskání ručičkami nebo nožičkami o sebe spojené s deklamací říkanky *Paci, paci, pacičky* či *Kovej, kovej, kovářičku*. Při hře na tělo dochází u dětí k rozvoji jemné i hrubé motoriky, koordinaci pohybů, rozvoji rytmického a metrického citění. Hra na tělo cvičí pohybovou pohotovost, schopnost dětí reagovat na slyšené a viděné, rozvíjí prostorové vnímání, paměť, vede k lepšímu soustředění. Je také předstupněm hry na dětské lehkoovladatelné nástroje. Výhodou této hry je, že se jí mohou zúčastnit všechny děti najednou.

Ke hře na tělo se využívá tleskání, pleskání, podupy, ťukání dvou prstů jedné ruky do dlaně druhé ruky, tzv. kapičky, hra sevřené pěsti jedné ruky do dlaně druhé ruky, plácání dlaně jedné ruky na hřbet ruky druhé⁶³. Použít lze i luskání, které však zvládnou jen některé předškolní děti.

- **Tleskání**

Tleskat lze před tělem, za tělem, nad hlavou, vlevo nebo vpravo vedle těla, u země, pod kolena, s natáčením trupu, s přetáčením hřbetu ruky⁶⁴, ve dvojici do rukou druhého dítěte, vsedě nebo ve stoji, při chůzi. Viskupová⁶⁵ rozlišuje tři druhy tleskání – *tvrdé tleskání* – ostrý úder a odraz, *měkké tleskání* – po úderu se paže v zápěstí měkce

⁶³ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Raabe, 2006. ISBN 80-86307-26-3.

Děti se učí jednotlivé pohyby hry na tělo nejprve samostatně, po jejich osvojení lze různé pohyby kombinovat, například: *dup – tlesk, dup – plesk, dup – plesk – dup – tlesk, dup – plesk – tlesk* a podobně.

⁶⁴ Jednou je pravá ruka obrácená hřbetem nahoru, podruhé dolů.

⁶⁵ VISKUPOVÁ, Božena. *Hudba a pohyb : hudebně pohybová výchova*. 2. vyd. Praha: Supraphon, 1987. ISBN neuvedeno.

odtáhnou a *tleskání skluzem* – dlaně po sobě sklouznou. Jenčková⁶⁶ uvádí také *duté tleskání dlaněmi s propojenými prsty*, tzv. mušličky.

- **Pleskání**

Tleskání je možné obohatit pleskáním, při kterém děti plácají oběma rukama do svých stehů. Pleskat lze oběma rukama současně, jednou rukou, střídavě pravou – levou, v sedu, ve stoji shora nebo ze stran, o zem nebo o stůl. Kulhánková⁶⁷ doporučuje ještě další druhy pleskání – na lokty, boky, kolena, na vnitřní nebo vnější stranu paty, na hrudník.

- **Dupání**

Kromě tleskání a pleskání lze při vyjadřování rytmu říkadla využít i dupání. Dupání je možné provádět jednou nohou i střídavě, na místě i v pohybu z místa na místo. Podupy plní funkci oživení hry na tělo a je třeba při nich dbát na kultivovanost dětského projevu⁶⁸.

Hrou na tělo lze reprodukovat rytmus, metrum nebo těžké doby taktové. Při nácviu je vhodné využívat nejprve jednoduché rytmické kombinace ve dvoudobém taktu, pak ve třídobém. Vhodná je deklamace jednotlivých slov, slovních spojení a vět či dětských říkadel formou hry na ozvěnu nebo na řetěz⁶⁹.

3.3.2 Instrumentální hra

Hra na lehkoovladatelné nástroje podporuje u dětí především hudební vnímání, smysl pro rytmus, podněcuje jejich sluchový rozvoj, zprostředkovává základní poznatky

⁶⁶ JENČKOVÁ, Eva. *Hudba v současné škole: Hody, hody, doprovody. 1. díl*. Hradec Králové: Tandem, 2004. ISBN 80-903115-5-5.

⁶⁷ KULHÁNKOVÁ, Eva. *Hudebně pohybová výchova: Metodická příručka pro hudební výchovu ve škole*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-730-5.

⁶⁸ KULHÁNKOVÁ, Eva. *Hudebně pohybová výchova: Metodická příručka pro hudební výchovu ve škole*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-730-5.

⁶⁹ *Hra na řetěz*: Děti sedí nebo stojí v kroužku. Učitelka vytleská jeden rytmický úryvek. Úkolem dětí je tento úryvek zopakovat. Děti však nehrají najednou, jako u hry na ozvěnu, ale jedno po druhém – tzv. v řetězu.

Obměna: Zpočátku děti opakují rytmus s totožnou hrou na tělo, později si každé dítě může vybrat svůj vlastní doprovodný pohyb.

o hudbě – především rozlišování zvuků a tónů, dynamických kontrastů, výšky tónů, odlišnosti zvukové barvy. Plní i mnohé mimohudební funkce – rozvíjí sociální citění, toleranci, kooperaci, soudržnost, rozvíjí jemnou motoriku a koordinaci pohybů, estetické vnímání, cvičí soustředěnost a postřeh.

Před vlastní hrou na lehkoovladatelné nástroje je důležité formou hry nejprve děti s nástroji seznámit. Lze je zakomponovat do vyprávěného příběhu, pohádky nebo použít různé hry⁷⁰.

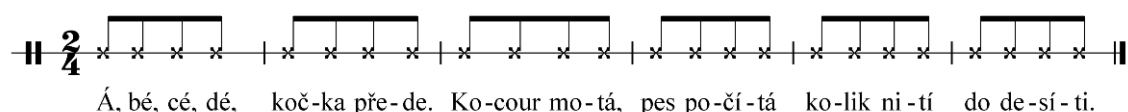
3.3.2.1 Hra na rytmické nástroje

Metodika hry na rytmické nástroje je založena na stejném principu jako hra na tělo. Vlastním instrumentálním doprovodem předchází deklamace a hra rytmu řeči formou hry na ozvěnu, řetěz, případně na otázku a odpověď⁷¹. Místo tleskání, pleskání a podupů se využívá především hra na ozvučná dřívka a minidřívka, dřevěné rytmické zátky a vajíčka, případně bubínky. Zatímco dřevěné rytmické nástroje mohou používat všechny děti, pro použití bubínků to, s ohledem na jejich hlučnost, neplatí.

Po zvládnutí výše uvedených her a seznámení s hudebními nástroji lze přejít ke hře samotných instrumentálních doprovodů říkadel a písní.

- **Hra rytmu**

Děti deklamují říkadlo a na rytmické nástroje hrají jeho rytmus. K tomuto typu instrumentálního doprovodu jsou nejvhodnější krátká říkadla a popěvky ve dvoudobém taktu s pravidelným rytmem čtvrtových nebo osminových hodnot. Z nástrojů jsou nejvhodnější ozvučná dřívka nebo minidřívka⁷².

Á, bé, cé, dé, koč-ka pře-de. Ko-cour mo-tá, pes po-čí-tá ko-lik ni-tí do de-sí-ti.

⁷⁰ Podrobněji viz kapitola 4.1 – *Seznámení s hudebními nástroji*.

⁷¹ *Hra na otázku a odpověď*: Učitelka se za rytmického doprovodu zeptá, například: *Jak se jmenuješ?* Dítě odpoví: *Já jsem Tomášek*. Další možnosti: *Jaké je sluníčko?* *Sluníčko je žluté. Jaká je travička?* *Travička je zelená.*

⁷² Při nedostatku nástrojů mohou děti říkadlo vytleskávat.

- **Hra metra**

Tato forma instrumentálního doprovodu rozvíjí smysl pro pravidelnou metrickou pulzaci jednotlivých dob v taktu. Vhodnými nástroji k interpretaci metra mohou být dřevěné rytmické zátky, dřevěný blok, rourkový bubínek, drhlo nebo tamburína. Hru je vhodné podpořit deklamací slova. K deklamaci mohou děti pochodovat.

Žá - ba ská - če po blá - tě, kou - pí - me jí na ga - tě.
 Žá - ba, žá - ba, žá - ba, žá - ba,

Na ja - ké, na ja - ké? Na ze - le - né, stra - ka - té.
 žá - ba, žá - ba, žá - ba, žá - ba.

- **Hra těžkých dob**

Tento typ doprovodu také upevňuje smysl pro pravidelnou pulzaci, ale zároveň vede k zvukovému rozlišení přízvučných těžkých dob a nepřízvučných lehkých dob v taktech. Instrumentální doprovod spočívá ve hře první doby taktové a v dodržení pomlky na lehkých dobách, což bývá pro děti těžké. Ke správnému dodržení pomlky pomáhá dětem rytmický pohyb rukou od sebe. Vhodnými nástroji pro hru těžkých dob jsou bubínek, triangl, činel nebo dřevěná rytmická vejce. Z prvků hry na tělo se velmi dobře uplatní dupání.

By - la jed - na bab - ka, pro - dá - va - la jab - ka.
Koš, koš, koš, koš,

Za dě - ra - vý groš, pro - da - la jich koš.
koš, koš, koš, koš.

- **Hra v pomlce**

Dodržování pomlky činí dětem často potíže. K jejímu procvičení lze použít jakýkoli nástroj, který do pomlky zazní.

Ma - lič - ká su, hu - sy pa - su. Tan - co - va - la bych já,
Ma - lič - ká su, hu - sy pa - su. Tan - co - va - la bych já,

až se třa - su, tan - co - va - la bych já, až se třa - su.
až se třa - su, tan - co - va - la bych já, až se třa - su.

- **Hra začátků dvojtaktí nebo čtyřtaktí**

Tato hra vede děti k postupnému cítění pravidelných vícetaktových frází – dvoutaktí nebo čtyřtaktí. Jako doprovodný nástroj je vhodný triangl nebo činel, u kterých je třeba dbát na velmi jemný úhoz. Na triangl je vhodné hrát například minidřívkem, na činel plstěnou paličkou.

Fou - kej, fou - kej vě - třič - ku, shod' mi jed - nu hruš - tič - ku.

Shod' mi jed - nu ne - bo dvě, bu - dou slad - ké o - bě dvě.

- **Hra sudých taktů**

Hra sudých taktů dvojtaktí cvičí pozornost a pohotovost dětí. Děti hrají pouze se slovy v závěru verše, které se většinou vyskytují v sudých taktech dvojtaktí. Pro tuto formu doprovodu jsou vhodné především dřevěné rytmické nástroje, tamburína nebo bubínek.

Had le - ze z dí - ry, vy - str - ku - je kní - ry.

Za ním le - ze ha - di - ce, má čer - ve - né stře - ví - ce.

- **Střídání hudebních nástrojů v doprovodné hře**

Principem tohoto instrumentálního doprovodu je střídání zvukově kontrastních nástrojů. Aby střídání nástrojů probíhalo rytmicky přesně, je vhodné naučit děti rytmus doprovodu nejprve hrou na tělo, například tleskáním s podupy.

Spa - dla mou - cha do ko - mí - na, to vám by - la rá - na,
v ka-mnech prá - vě za - tá - pě - la u - le - ka - ná Ná - na.

Spa - dla mou - cha do ko - mí - na, to vám by - la
v ka-mnech prá - vě za - tá - pě - la u - le - ka - ná

rá - na,
Ná - na.

- **Postupné přidávání nástrojů – štafetová hra**

Tento doprovod spočívá v postupném připojování jednotlivých hráčů nebo jejich skupinek při deklamaci nejprve stejného slovního spojení, nejlépe dvojtaktí, později části říkadla. Děti se při něm seznamují s dynamikou - zesilováním a zeslabováním, využívá se v něm hry ostinátních rytmických figur. Nutná je soustředěnost a pozornost hráčů, kteří začínají a končí hru na gesto učitelky. Při deklamaci říkadla je nutno sledovat i správný sled veršů. Hru lze ukončit dvěma způsoby, buď hráči skončí postupně, nebo všichni najednou.

Příklad postupného ukončení hry dvojtaktí:

Le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze

Le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze

Le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze

Le-ze, le-ze

rá-ček, le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze

rá-ček, le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze

rá-ček, le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze

rá-ček, le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze

Příklad ukončení hry dvojtaktí najednou:

Le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze rá-ček,

Le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze rá-ček,

Le-ze, le-ze rá-ček, le-ze, le-ze rá-ček,

Le-ze, le-ze rá-ček,

Příklad štafetové hry říkadla:

\times $\frac{2}{4}$ Je - de, je - de myš - ka
 \circ $\frac{2}{4}$ o - ko - lo ryb - níč - ka,
 \equiv $\frac{2}{4}$ ve - ze, ve - ze prou - tí,
 \circ $\frac{2}{4}$ o - cás - kem si krou - tí.

Náročnější variantou štafetové hry říkadla je štafeta nabývací, při které děti hrají a deklamují svou část říkadla od svého nástupu až do konce:

\times $\frac{2}{4}$ Je - de, je - de myš - ka, je - de, je - de myš - ka,
 \circ $\frac{2}{4}$ o - ko - lo ryb - níč - ka,
 \equiv $\frac{2}{4}$
 \circ $\frac{2}{4}$

$\frac{2}{4}$ je - de, je - de myš - ka, je - de, je - de myš - ka,
 $\frac{2}{4}$ o - ko - lo ryb - níč - ka, o - ko - lo ryb - níč - ka,
 $\frac{2}{4}$ ve - ze, ve - ze prou - tí, ve - ze, ve - ze prou - tí,
 $\frac{2}{4}$ o - cás - kem si krou - tí.

- Hra ostinata

Ostinátní doprovod spočívá v neustálém opakování určité jednotaktové rytmické figury, která vychází z rytmu písně. Je dobré, když rytmický motiv ostinata zazní jako rytmická předehra a jeho hru podpoří učitelka.

$\frac{2}{4}$
 Při - šel k nám bí - lý kůň, za - le - hl nám ce - lý dvůr.
 $\frac{2}{4}$
 Bí - lý kůň, bí - lý kůň, bí - lý kůň, bí - lý kůň, bí - lý kůň, bí - lý kůň,

- **Hra v malých ansámblech**

Hra v malých ansámblech je vlastně spojení více různých instrumentálních doprovodů naráz. Vždy je třeba vycházet z toho, co děti již dovedou. Lze kombinovat například hru těžkých dob taktových s hrou ostinata, hru na začátku dvojtaktí nebo čtyřtaktí se střídáním nástrojů a podobně. Nejčastěji používaným doprovodem je kombinace hry těžkých dob taktových s hrou metra. V následujícím příkladu je uvedeno několik druhů doprovodů, ze kterých si učitelka může vybrat. U předškolních dětí je vhodné kombinovat k deklamaci říkadla nebo zpěvu písně maximálně dva různé doprovody.

Běží liš-kak Tábo ru, ne se py tel zá-zvo ru. Je žek za ní pos pí chá, že ji py tel roz pí chá.

R $\frac{2}{4}$ x

M $\frac{2}{4}$ x

Liš - ka...

TD $\frac{2}{4}$ x

Bum...

O $\frac{2}{4}$ x

Po-spi-chá...

O $\frac{2}{4}$ x

Ne-se py-tel...

ZD $\frac{2}{4}$ x

ST $\frac{2}{4}$ x

Příklady možností užití hudebních nástrojů u jednotlivých druhů doprovodů:

R – rytmus písně: ozvučná dřívka, minidřívka,

M – metrum: drhlo, rourkový bubínek

TD – těžké doby taktové: buben, činel s paličkou, plechová krabička s gumičkou

O – ostinato: dřevěné rytmické zátky, tamburína, dřevěný blok s paličkou

ZD – začátky dvojtaktí: triangel

ST – sudé takty: dřevěná rytmická vejce

3.3.2.2 Hra na melodické nástroje

Melodických nástrojů se využívá především k vyjádření zvukomalby a k dotváření atmosféry. Hra na melodické nástroje orffovského instrumentáře je vzhledem k náročnější technice hry pro děti předškolního věku poměrně složitá. Častým problémem u dětí bývá křečovitě držení paliček, kterému lze zabránit použitím motivačních her a cvičení.

Přesto není třeba se těchto nástrojů bát a ve velmi jednoduchých podobách instrumentálních doprovodů je lze do hudebních činností zařadit.

Technika hry na zvonkohry, metalofony či xylofony vychází ze stejných principů jako hra na tělo nebo hra na nástroje rytmické⁷³. Vhodné je použít nástroje altového typu a nechat na něm jen ty kameny, na které budou děti hrát. Aby se při hře vystříдалo co nejvíce dětí, lze nechat na nástroji kameny zdvojeně – na nástroj hrají dvě děti současně a každé má určené kameny.

- **Hra jednoho tónu**

Nejjednodušší formou melodického doprovodu je hra rytmu písně na jednom kameni nástroje.

Hru lze zpestřit rozdělením dětí na dvě skupiny, z nichž každá skupina hraje podle melodie na jiný kámen. Hra tohoto druhu doprovodu rozvíjí u dětí nejen soustředěnost, pozornost a smysl pro rytmus, ale především tonální cítění, sluchovou představivost a cit pro výšku tónu.

⁷³ Viz kapitola 3.3.2.1 – *Hra na rytmické nástroje*.

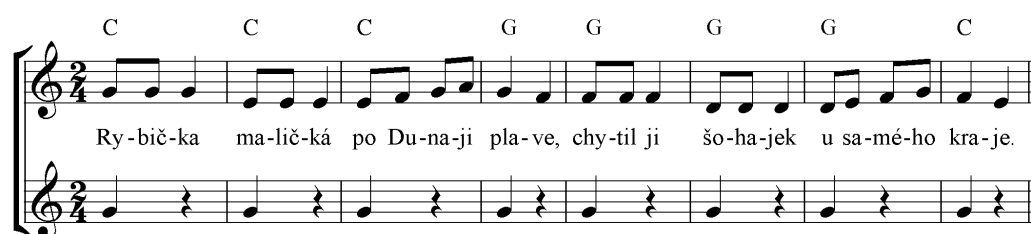
Další možností hry na jednom kameni je hra začátků dvojtaktí. Pro tento typ doprovodu, stejně jako v případě hry metra či těžkých dob, jsou vhodné písně s tzv. tónickým doprovodem nebo písně s doprovodem tóniky a dominanty⁷⁴.

Příklad písně s tónickým doprovodem:

By - la jed-na bab-ka, pro-dá-va-la jab-ka, za dě-ra-vý groš pro-da-la-jich koš.

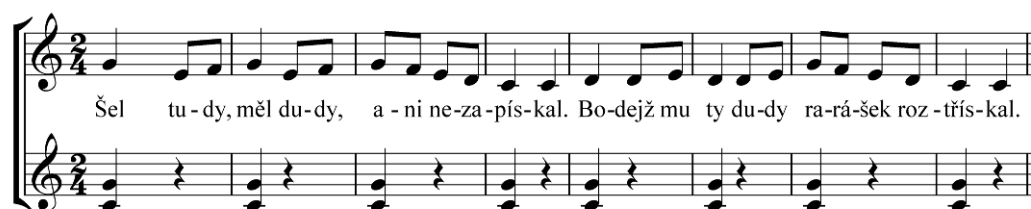
Příklad písně s doprovodem tóniky a dominanty:

Ry-bič-ka ma-lič-ká po Du-na-ji pla-ve, chy-til ji šo-ha-jek u sa-mé-ho kra-je.

- **Hra dudácké kvinty**

Tento melodický doprovod spočívá v současné hře prvního a pátého stupně dané tóniny, tj. tóniky a dominanty. Dudácká kvinta se používá nejčastěji při hře těžkých dob taktových. Může ji zahrát jedno dítě současným úderem na dva kameny nebo lze tóny rozdělit mezi dvě děti, každé dítě pak hraje na jeden kámen.

Šel tu-dy, měl du-dy, a - ni ne-za-pís-kal. Bo-dejž mu ty du-dy ra-rá-šek roz - třís-kal.

⁷⁴ Tónika – 1. stupeň stupnice, dominanta – 5. stupeň stupnice. V případě C dur: tónika – c e g, dominanta – g h d. Doprovod se hraje na jejich společný tón – g.

- **Hra ostinata**

K náročnějšímu melodickému doprovodu se řadí hra jednoduchého melodického ostinata. Přesto jej lze s předškolními dětmi zkusit. Doprovod tvoří opakování melodické figury v průběhu celé písně.

Pavel Jurkovič

Zla - tá brá - na o - te - vře - ná, kdo do ní ve - jde, to - mu hla - va se - jde.
zla - tým klí - čem o - dem - če - ná,

- **Hra pentatoniky**

Pentatonické doprovody jsou založeny na pětitónové stupnici, která vznikne odstraněním čtvrtého a sedmého stupně dané stupnice⁷⁵. Hra pentatonického doprovodu umožňuje dětem improvizovat, rozvíjí jejich fantazii a tvořivost. Velkou výhodou pentatoniky je, že zahraje-li dítě jakýkoli tón, doprovod je vždy v souladu s harmonií písně.

Příklady několika pentatonických doprovodů:

To je zlaté posvícení, to je zlatá neděle. Máme maso a zas maso, k tomukousek pečeně.

⁷⁵ C dur – f, h; D dur – g, cis.

Nástroje i ozvučné předměty se v mateřské škole mohou využívat i k jiným než k hudebním činnostem. Často doprovázejí pohybové aktivity dětí, dokreslují náladu a obsah čteného příběhu či vyprávění, jsou nedílnou součástí dramatických aktivit. Zároveň slouží i jako zvukové pokyny, například zvonění vyzývá k úklidu hraček.

3.4 Charakteristika drobných slovesných útvarů

Drobné slovesné útvary jsou nejčastěji užívaným repertoárem pro děti předškolního věku. Patří mezi ně různé druhy říkadla, písně pro děti a pohádky. Svým obsahem a přehlednou formou jsou vhodné ke spojení s hudebními činnostmi, zejména s instrumentální hrou dětí.

3.4.1 Říkadla

Říkadla jsou důležitou součástí lidové slovesnosti a jedním z prvních slovesných útvarů, se kterými se dítě setkává⁷⁶. Říkadlo má jednoduchý verš, často bez logického smyslu, bohatě využívá citoslovcí, neologismů⁷⁷ i obrazných rčení. Pro děti je snadno zapamatovatelné, jeho prostřednictvím se děti učí plynule mluvit, správně artikulovat, obohacuje se jejich slovní zásoba. Sugestivnost říkadla spočívá především ve spontánním rytmickém skandování⁷⁸, ke kterému přímo vybízí zvukomalebné střídání přízvučných a nepřízvučných slabik.

Podle autorského původu dělíme říkadla na říkadla lidová a umělá.

Lidová říkadla⁷⁹ jsou žánrem ústní lidové slovesnosti a tvoří základ dětského folklóru. Seznamují děti nejen s lidovými tradicemi, přírodními jevy, dětskými hrami, dobovými zvyklostmi, ale i s bohatstvím rodné řeči. Na jejich spontánní rytmiizaci je postavena

⁷⁶ JENČKOVÁ, Eva. *Hudba a pohyb ve škole*. Hradec Králové: Tandem, 2005. ISBN 80-903115-7-1.

⁷⁷ *Neologismy – novotvary*.

⁷⁸ *Skandování – „přechodná poloha mezi recitací a zpěvem, vyznačující se monotónní intonací a členěním verše do určitého počtu taktů bez ohledu na počet slabik.“* (MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 609. ISBN 80-718-5669-X.)

⁷⁹ Mezi nejvýznamnější sběratele lidové slovesnosti patří Karel Jaromír Erben, František Ladislav Čelakovský, František Bartoš, Karel Plicka a František Volf.

celá řada dětských hudebně pohybových her, znamenitě se hodí k tvorbě instrumentální zvukomalby, ke hře na tělo i k dětským pokusům o jednoduchou melodizaci.

Umělá říkadla⁸⁰ využívají hojně citoslovce, novotvarů, dialogičnosti i dějových prvků. V některých říkadlech najdeme i prvky nonsensu⁸¹, díky kterému se děti učí porozumět vtipu a slovním hříčkám, situační komice a slovní obraznosti.

Říkadla lidová i umělá mají mnoho žánrových variant a podžánrů, které z hlediska obsahu reagují na specifické funkce a potřeby dětského světa. Podle jejich názvů lze snadno poznat, za jakým účelem byla vytvořena:

- **říkadla doprovázející hru dospělého s dítětem** – *Houpy, houpy; Paci, paci, pacičky*
- **říkadla doprovázející pohybovou hru dětí** – *Chodí Pešek okolo; Slepá bábo, kam tě vedu?*
- **říkadla k zpívanému doprovodu pohybových a tanečních her** – *Zlatá brána otevřená; Čížečku, čížečku; Mám šáteček, mám.*
- **rozpočítadla** – říkadla, která se používají při rozdělování rolí v dětských hrách. Provází je atmosféra napjatého očekávání, „na koho to slovo padne“, kdo bude ten zvolený, vyřazený, rozpočítaný. Napětí zvyšuje i gradace spojená s užitím jednoslabičného konce – Ven, Bum...⁸²
- **zaříkadla – zaklínadla – zažehnání** – magické průpovědi, založené na víře v kouzelnou moc slova⁸³

⁸⁰ Mezi významné autory umělé tvorby pro děti patří Karel Alois Vinařický, Josef Václav Sládek, Josef Kožíšek, Karel Václav Rais, Vítězslav Nezval, František Halas, František Hrubín, Jan Čarek, Josef Kainar, Jan Vodňanský, Pavel Šrut, Ljuba Štíplová, Jiří Žáček a další.

⁸¹ *Nonsens* = nesmysl. (*Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. 4.vyd. Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1446-2.)

Nonsens – „žánr lyrické poezie, ve které je celistvého estetického účinku dosahováno zdánlivě nesmyslným, nelogickým spojováním slov nebo představ; rozhodující roli mívá zpravidla rytmicky výrazná hra se zvuky slov...“ (*Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1977. ISBN nevedeno.)

⁸² Například: *U potoka roste kvítí; Liška, šiška, pampeliška.*

⁸³ Například: *Zavírání lesa* (Karel Jaromír Erben).

- **hádanky** – krátké veršované nebo prozaické slovesné útvary, které několika neobvyklými pohledy naznačují určitý předmět tak, aby zároveň zůstal utajen. Skládají se ze zadání úkolu a rozuzlení, které vyžaduje důvtip⁸⁴.
- **příслови** – stručné a jadrné výroky obsahující lidovou moudrost. Dotýkají se různých oblastí života: mravních zásad a charakterových vlastností, pravdy a lži, chudoby a bohatství, štěstí a neštěstí, dobra a zla, zdraví, nemoci a smrti, rodinných či sousedských vztahů, práce. Mají buď formu obecného konstatování, nebo rady do života⁸⁵.
- **pranostiky** – přísloví nebo pořekadla, jejichž tématem jsou meteorologické jevy nebo přírodní zákonitosti. Základem pranostik jsou metafory a obrazná přirovnání, vyjádřená jednoduchým veršem⁸⁶.
- **jazykové oblamovačky a jazykolamy** – říkadla procvičující výslovnost a výřečnost⁸⁷
- **škádlivky** – říkadla, která poukazují na nějakou slabší stránku člověka nebo lidské činnosti⁸⁸.

Všechny výše uvedené drobné slovesné útvary jsou vhodné k rytmizaci a instrumentálnímu činnostem, pro práci s předškolními dětmi jsou nejvhodnější říkadla s pravidelným rýmem a trochejskou nebo daktylskou stopou⁸⁹.

⁸⁴ Například: *Běhá to okolo chalupy, dělá to cupity, dupity* (dešťové kapky); *Má to rohy, žádné nohy. Co je to?* (polštář).

⁸⁵ Například: *Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne. Dvakrát měř, jednou řež.*

⁸⁶ Například: *V březnu když se práší, stromy brzo raší. Zima-li na Kateřinu, přilož sobě o peřinu.*

⁸⁷ Například: *Strč prst skrz krk. Na cvičišti čtyři svišti piští. Tři sta třicet tři stříbrných stříkaček stříkalo přes tři sta třicet tři stříbrných střech.*

⁸⁸ Například: *Proč? Pro slepičí kvoč! Aby kvočna nekvokala, protože nemá proč!*

⁸⁹ *Trochejská stopa* – střídání přízvučné a nepřízvučné doby; nejčastější stopa v českém verši (**By**-la **jed** - na **bab-ka**, **pro**-dá-**va**-la **jab-ka**...). *Daktylská stopa* – střídání jedné přízvučné a dvou nepřízvučných dob (**Hu**-si-čka **di**-vo-ká **le**-tě-la **zvy**-so-ka...).

3.4.2 Písňe

„Písň je většinou kratší skladba pro jeden hlas bez doprovodu nebo s doprovodem, tvořená na strofický text, nejčastěji o jedné či více slokách.“⁹⁰ Je to vlastně básň určená ke zpěvu. Podle původu se písňe dělí na lidové a umělé. Prostřednictvím lidových písň se dítě seznamuje s přírodou, s lidmi - jejich každodenními problémy, radostmi, zkušenostmi, se zvyky i tradicemi. Dětem zpěv písň přináší radost, obohacuje jejich slovní zásobu, rozvíjí hudební myšlení a paměť, smysl pro rytmus a tonální cítění.

U mnoha písň⁹¹ je patrný výrazný rytmický či tempový impulz, který přímo vybízí k pohybové aktivitě. Písň spojená s pohybem, hrou na tělo nebo instrumentálními aktivitami, prohlubuje u dětí citlivost pro hudebně výrazové prostředky a jejich změny, rozvíjí smysl pro rytmické cítění, smysl pro tempové a dynamické kontrasty.

3.4.3 Pohádka

Pohádka má poutavý, na fantazii založený děj, který není vázán na konkrétní čas a prostor. Dobrý, statečný a obětavý hrdina v ní s pomocí nadpřirozených bytostí nebo kouzelných předmětů překonává různé nástrahy a nebezpečí, aby splnil obtížný a záslužný úkol. V pohádce se užívají ustálené vstupní a závěrečné formule⁹², uplatňují se magická čísla 3, 7 a 9, opakovaně se vyskytují stejné motivy – tři přání, tři úkoly, tři dcery, tři synové⁹³.

Pohádky se dělí na:

⁹⁰ JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012, s. 43. ISBN 978-80-7367-750-3.

⁹¹ Velké množství lidových písň nabízejí sbírky Karla Jaromíra Erbena, Františka Sušila, Čenka Holase, Jindřicha Jindřicha.

Mezi oblíbené skladatele umělých písň pro děti patří Ilja Hurník, Petr Eben, Václav Kalabis, Zdeněk Šesták, Emil Strašek, Otmar Mácha, Milan Uherek, Miroslav Střelák, Pavel Jurkovič, Emil Hradecký, Milena Raková, Přemysl Kočí a další.

⁹² *Vstupní formule*: Byl jednou jeden král..., Za devatero horami a devatero řekami...*Závěrečné formule*: Zazvonil zvonec a pohádka byl konec..., A jestli neuměli, tak žijí dodnes...

⁹³ KUDĚLKA, Viktor. *Malý labyrint literatury*. Praha: Albatros, 1982. ISBN neuvedeno.

- **kouzelné** – fantastické – vystupují v nich nadpřirozené bytosti, objevují se kouzelné předměty⁹⁴
- **zvířecí** – hlavními nositeli děje jsou zvířata vystupující jako lidé⁹⁵
- **legendární** – založené na biblických námětech⁹⁶
- **novelistické** – **převládá** běžná životní zkušenost, hrdinové se mohou spoléhat jen na svou vlastní sílu, obratnost a důvtip⁹⁷

Podle původu lze dělit pohádky na lidové a autorské⁹⁸.

Pohádka má pro dítě předškolního věku významný morální přínos. V ní zvýrazněné kontrasty dobra a zla pomáhají dětem porozumět mravním hodnotám, spravedlivé tresty záporných postav jim ukazují, že s přestupkem je spojena vina, která si zaslouží trest. Šťastné konce pohádek dodávají dětem pocit bezpečí a důvěru, že i ony dokáží různé životní překážky překonat⁹⁹.

3.4.3.1. Hudební pohádka

„*Hudební pohádka je specifický hudební žánr pro děti mladšího školního věku,*“¹⁰⁰ který lze velmi dobře využít i při práci v MŠ. V hudební pohádce se propojuje hudba a slovo. Hudba všemi svými vyjadřovacími prostředky zasahuje do dějové linie.

Hudební pohádka může mít několik podob - někdy bývá instrumentální nebo vokální hudba proložena vyprávěním, jindy zní mluvené slovo a hudba současně jako

⁹⁴ Například: *Tři zlaté vlasy děda Vševěda, Popelka*.

⁹⁵ Například: *O pejskovi a kočičce, O kohoutkovi a slepičce*.

⁹⁶ Například: *Dobře tak, že je smrt na světě* (Karel Jaromír Erben).

⁹⁷ Například: *Chytrá horákyň, O hloupém Honzovi*.

⁹⁸ Mezi významné sběratele lidových pohádek patří Karel Jaromír Erben, Božena Němcová, František Hrubín, Jan Drda. Autoři umělých pohádek: Josef Čapek, Karel Čapek, Jan Karafiát, Ondřej Sekora, Václav Vančura.

⁹⁹ STAŇKOVÁ, Lucie. Pohádky a jejich vliv na psychický vývoj dítěte. In: *Metodický portál RVP: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2011 [cit. 2015-04-11]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/10327/pohadky-a-jejich-vliv-na-psychicky-vyvoj-ditete.html/>

¹⁰⁰ JENČKOVÁ, Eva. *Hudba a pohyb ve škole*. Hradec Králové: Tandem, 2005. ISBN 80-903115-7-1.

melodram. Podle převahy slova nebo hudby můžeme hudební pohádku rozdělit na tyto typy¹⁰¹:

- **hudba dotváří slovo, umocňuje jeho význam** – hudba zvukomalebně charakterizuje pohádkové postavy, děje nebo nálady¹⁰²
- **slovo komentuje hudbu, pomáhá upřesnit její obsah** – slovo je nositelem děje, zároveň však přispívá k pochopení obsahu hudební řeči¹⁰³
- **slovo a hudba se rovnocenně podílejí na rozvíjení dějové linie** – kombinace pohádkového příběhu s jednotlivými slokami písně nebo s instrumentální miniaturou. Jednotlivé sloky pokračují v dějové linii, hudba emocionálně umocňuje výraz pohádky¹⁰⁴.

Hudební pohádka poskytuje dětem příležitost k slovesným, dramatickým, pohybovým, výtvarným i hudebním aktivitám. Ve spojení s instrumentálními činnostmi pak rozvíjí u dětí kreativitu, hudební myšlení, představivost, vzájemnou komunikaci a spolupráci.

3.5 Klavírní miniatura

Instrumentální činnosti v mateřské škole lze využít nejen k tvorbě instrumentálních doprovodů drobných slovesných útvarů, ale i k doprovodům poslechových skladeb. K prvním poslechovým skladbám, se kterými se dítě v mateřské škole setkává, patří klavírní miniatura¹⁰⁵. Jde o krátkou, melodicky jednoduchou skladbu interpretovanou klavírem. Její velkou výhodou je drobný rozsah a jasná forma. Pro děti je hudebním obrázkem, při jehož poslechu se seznamují s různými hudebními žánry¹⁰⁶, učí se rozlišovat dynamiku, náladu, tempo. Výrazný rytmus, zvukomalebnost, dynamické

¹⁰¹ JENČKOVÁ, Eva. *Hudba v současné škole. Hudební pohádka. 1. díl*. Hradec Králové: Tandem, 2007. ISBN 80-902808-1-1.

¹⁰² Například: Ilja Hurník – *Příběhy jedné kapely*, Petr Eben – *Piano jde do světa*.

¹⁰³ Například: Ilja Hurník – *Rozkvetlá jabloň*, Ilja Hurník, Petr Eben – *Ovčácká pohádka*.

¹⁰⁴ Například: Ilja Hurník – *Jak vrabci cestovali*, Josef Páleníček – *České pohádky*, Marta Bartošová – *Kuřátko a obilí*, Sergej Prokofjev – *Péťa a vlk*.

¹⁰⁵ JENČKOVÁ, Eva. *Hudba a pohyb ve škole*. Hradec Králové: Tandem, 2005. ISBN 80-903115-7-1.

¹⁰⁶ Například tanec, pochod, ukolébavka.

či tempové kontrasty i další hudebně výrazové prostředky vedou k rozvoji představivosti, vnímání a prožívání dítěte.

Mimohudební námět uvedený v názvu skladby, například Déšť, Čáp na procházce, Vlák, vyvolává v dětech asociace s představami, které již samy poznaly. To jim umožňuje lépe porozumět hudební řeči. Název může motivovat i k dalším nehudebním činnostem.

Při výběru skladbičky je nutné pamatovat na vývojové charakteristiky předškolního období. Skladba, ať už reprodukováná nebo interpretovaná živě učitelkou, by neměla přesahovat 1 – 2 minuty, a v předškolním věku je vhodné ji spojit s různými druhy pohybových prostředků nebo s hrou na hudební nástroje či ozvučené předměty¹⁰⁷. Součástí motivace při práci s klavírní miniaturou je mluvené slovo, říkanka či píseň.

¹⁰⁷ Klavírní miniatury vhodné k instrumentálním činnostem: skladby Ilji Hurníka, Petra Ebena, Ivany Loudové, Jany Snížkové, Emila Hradeckého a dalších.

4 MODELOVÉ SITUACE

Modelové situace nabízejí učitelům mateřských škol příklady metodických postupů činnostního a poznatkového využití repertoáru pro děti. Vzhledem k tématu diplomové práce jsou v modelových situacích kromě zařazení všech hudebních činností preferovány činnosti instrumentální.

4.1 Seznámení s hudebními nástroji

Velice vhodnou aktivitou k seznámení s jednotlivými hudebními nástroji a ozvučenými předměty je zpěv písně Já jsem muzikant.

Já jsem muzikant

česká lidová

Já jsem mu-zi-kant a při-chá-zím kvám z čes-ké ze-mě. My jsme mu-zi-kan-ti,
při-chá-zí-me k vám. Já u-mím hrá-ti, my u-mí-me ta-ky,
a to na bu-bí-nek. Jak se na něj hra-je? Bum-ta-ra-ta, bum-ta-ra-ta,
bum-ta-ra-ta bu-bí-nek, bum-ta-ra-ta, bum-ta-ra-ta, bum-ta-ra-ta bu-bí-nek.

Při této písni učitelka postupně ukazuje a předvádí hru na jednotlivé nástroje, kterou děti napodobují nejprve pantomimicky, poté na různé nástroje a předměty. Hru po učitelce opakují jen ty děti, které mají stejný nástroj jako ona.

Slova vyjadřující, jak různé nástroje hrají, si může učitelka s dětmi vymýšlet, u některých nástrojů mohou být stejná.

Příklady slov:

triangl, činely, zvonkohra – cinky, cinky

dřívka, rytmická vejce a zátky, dřevěný blok – ťuky, ťuky

drhlo – drhnem, drhnem; škraby, škraby

plechové krabičky – klepy, klepy pro hru prstem; cvrnky, cvrnky pro cvrnkání gumičky

plastové láhve s vodou – šplouchy, šplouchy

Po seznámení s jednotlivými nástroji lze použít mnoho her, které vedou k rozvoji hudebnosti, ale zároveň napomáhají rozvoji smyslového vnímání, sluchové paměti, fonemického sluchu, předmatematických představ, jemné i hrubé motoriky.

Příklady některých her:

Odkud to zaznělo? – rozvoj sluchového vnímání

Děti se rozdělí do dvou skupin. Jedna si sedne do kroužku, skloní hlavu a zavře oči. Každé dítě z druhé skupiny, která tvoří vnější kruh, dostane nějaký hudební nástroj nebo ozvučený předmět. Učitelka ukáže, které dítě svůj nástroj nebo předmět rozezná. Děti z vnitřního kruhu hádají, odkud zvuk vyšel.

Bylo to stejné? – rozvoj sluchového vnímání

Vychází se z předchozí hry. Učitelka upozorní děti, že tentokrát zazní po sobě dva nástroje. Pak ukáže, které děti svůj nástroj nebo předmět rozezná. Může ukázat na dva různé nebo stejné nástroje nebo předměty. Děti hádají, zda to byl, nebo nebyl stejný nástroj.

Jaký nástroj se ozval? – rozvoj sluchového vnímání

Po prostoru je rozmístěno několik hudebních nástrojů a ozvučených předmětů - bubínky, tamburíny, dřívka, drhla, plechové krabičky s gumičkou, triangly, zvonkohry. Stejně nástroje si vezme i učitelka. Děti sedí v kruhu, skloní hlavu, zavřou oči. Učitelka zahraje na nějaký nástroj, děti vyběhnou a postaví se k nástroji nebo předmětu, o kterém si myslí, že se ozval.

Hra na ozvěnu I – rozvoj sluchového vnímání, sluchové paměti, rytmického cítění

Děti sedí v kruhu, každé má nějaký hudební nástroj nebo ozvučený předmět. Učitelka se slovní oporou zahraje jednoduchý rytmus v dvoudobém taktu, všechny děti opakují hrou na svůj nástroj.

učitelka *děti* *učitelka* *děti* *učitelka* *děti*
 Má - ma, má - ma. Au - tíč - ko, au - tíč - ko. Ko - lo - běž - ka, ko - lo - běž - ka...

Na telegraf

Vychází se z předchozí hry. Učitelka zahraje nějaký jednoduchý rytmus - vzkaz a děti ho po jednom předávají po kruhu dál - obdoba hry *Na tichou poštu*.

Hra na ozvěnu II – rozvoj sluchového vnímání, sluchové paměti, předmatematických představ

Děti jsou rozdělené do několika skupin. Všechny děti v jedné skupině mají stejný hudební nástroj nebo ozvučený předmět. Sedí zády k učitelce. Učitelka zahraje na nějaký nástroj, skupina dětí, která má stejný nástroj přesně opakuje. Ostatní nehrají. Například učitelka zahraje 3x na bubínek, děti, které mají bubínek, musí také 3x zabubnovat.

Dlouze nebo krátce? – rozvoj sluchového vnímání, předmatematických představ

Děti sedí v kruhu. Uvnitř kruhu jsou různé hudební nástroje a ozvučené předměty. Učitelka zahraje například na triangel nebo dešťovou hůl a zeptá se dětí, zda nástroj hrál dlouze nebo krátce. Poté zahraje na kamínky nebo dřevěné rytmické zátky a opět se zeptá, zda nástroj zněl dlouze nebo krátce. Pak požádá děti, aby vyzkoušely, jak který nástroj nebo předmět hraje a podle délky zvuku je rozdělily.

Potichu nebo nahlas?

Obdoba předchozí hry, děti však rozdělují nástroje na „tiché“ a „hlučné“.

Co je to? – rozvoj hmatového vnímání

Učitelka schová do většího látkového sáčku nebo pod kus látky libovolný hudební nástroj. Děti se snaží hmatem rozeznat, o jaký nástroj se jedná. Hru lze zlehčit tím, že učitelka nástroje dětem předem ukáže.

Dřevěné nebo kovové? – rozvoj hmatového vnímání, předmatematických představ

Do středu kruhu se rozmístí hudební nástroje a ozvučené předměty z kovu a ze dřeva, například triangly, činelky, zvonkohry, dřívka, rytmické zátky, rytmická vejce, dřevěné bloky a děti mají za úkol nástroje roztřídit. Podobně lze připravit i nástroje plastové –

plastové láhve, igelitové sáčky, bubínky..., plechové – plechové krabičky, přírodniny – kamínky, ořechové skořápky....

Na dirigenta – rozvoj soustředěnosti, reakce na gesta

Děti sedí v kruhu, každé má svůj hudební nástroj nebo ozvučený předmět. Učitelka je dirigent. Vysvětlí dětem dirigentská gesta – na mávání rukama hráči hrají, na uzavřené gesto musí přestat. Pak tato gesta střídá a děti na ně musí správně reagovat. Hru lze ztížit tím, že na velká gesta hrají děti silněji, na malá slaběji.

Na bláznivého dirigenta – rozvoj pozornosti, soustředěnosti, reakce na změny

Děti sedí v kruhu, všechny mají stejný hudební nástroj nebo ozvučený předmět – drhla, minidřívka, dřevěné rytmické zátky, kamínky, igelitové sáčky, plastové láhve. Učitelka je hráč, který předvádí různé techniky hry na nástroje, například minidřívka – lehké ťukání dřívky o sebe, přejíždění dřivek po sobě, ťukání dřívky obouruč nebo střídavě na zem před tělem, nad hlavou. Děti hrají zároveň s učitelkou a musí pohotově reagovat na změny.

U obou her na dirigenta je možné roli dirigenta předat i dětem samotným.

Jak to zahrát? – rozvoj hudební představivosti, fantazie

Na zemi jsou rozložené hudební nástroje a ozvučené předměty. Úkolem dětí je vybrat vhodný nástroj pro vyjádření určeného jevu.

Příklady otázek:

Jak bychom zahráli, že prší? - plastová láhev s vodou, plechová krabička s gumičkou, minidřívka...

Jak bychom zahráli bouřku? - velký činel s paličkou, buben...

Jak běží koníček? - rourkový bubínek s paličkou, rolničky, tamburína...

Jak svítí sluníčko? - trianql, zvonkohra...

Jak tikají hodiny? - minidřívka, dřevěné rytmické zátky...

Jak chodí slon? - buben, činel s paličkou...

Tuto hru je možno využít v dramatické výchově ke zvukomalebným doprovodům vyprávění a pohádek.

Her na seznámení s hudebními nástroji a ozvučenými předměty existuje mnoho. Záleží vždy na záměru učitelky, jakým způsobem je včlenění do integrovaných bloků.

4.2 Instrumentální doprovody říkadel

Při nácvičku instrumentálních doprovodů říkadel je nutné dodržovat následné zásady:

- instrumentální doprovod se nacvičuje jen k naučenému a zažitému říkadlu
- postupuje se vždy od jednoduchého ke složitějšímu
- rytmický doprovod se nacvičuje se všemi dětmi nejprve pomocí hry na tělo
- u vícehlasého instrumentálního doprovodu se nacvičuje hra každého nástroje samostatně. Jednotlivé instrumentální hlasy se spojují postupně – nejprve se spojí hra dvou nástrojů, pak lze přidat další.
- hra na hudební nástroje má doprovodnou úlohu. Volí se proto takové zastoupení nástrojů, které nebude deklamaci říkadla přehlušovat.
- respektuje se hudební forma říkadla – kontrastní díl by měl mít vždy jiný hudební doprovod.
- při volbě ostinátčního doprovodu se dbá na to, aby ostinátční figura vycházela z charakteristického rytmu říkadla a mohla být podložena pomocným slovem z textu.
- každé říkadlo je možno doplnit jednoduchou rytmickou přehrou, mezihrou nebo dohrou¹⁰⁸.

¹⁰⁸ LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Raabe, 2006. ISBN 80-86307-26-3.

Na zedníky – Jarmila Vrchotová - Pátová¹¹¹

Hra - je - me si na zed - ní - ky, po - dá - vá - me ci - hly.
Zá - da, ru - ce na - pí - ná - me, a - by - chom je zdvi - hli.

Hra na tělo:

- *Hra-je-me si / na zed-ní-ky,*

1. + 2. takt: tleskání střídavě 2x vlevo a 2x vpravo – rytmus

- *po-dá-vá-me / ci-hly.*

1. + 2. takt: duté tleskání dlaněmi s propletenými prsty, tzv. „mušličky“ – metrum

- *Zá-da, ru-ce / na-pí-ná-me,*

1. + 2. takt: pleskání – rytmus, střídání rukou

- *a-by-chom je / zdvi-hli.*

1. + 2. takt: dupání – metrum, střídání nohou

Štafetová hra na tělo:

Děti se rozdělí do čtyř skupin. Každá skupina deklamuje jeden verš spojený hrou na tělo.

1.sk. tleskání Hrajeme si na zedníky
2.sk. mušličky podáváme cihly.
3.sk. pleskání Žáda, ruce napínáme,
4.sk. dupání abychom je zdvihli.

¹¹¹ BRANISLAVOVÁ, Věra. *Za písničkou ještě jinak*. Praha: Supraphon, 1985, s. 79. ISBN neuvedeno.

Zvukomalebná hra na rytmické nástroje:

Při hře na rytmické nástroje lze využít všechny druhy doprovodů použité při hře na tělo. Pro každý způsob hry na tělo je vhodné použít jiný druh hudebního nástroje nebo ozvučeného předmětu.

Příklady volby nástrojů:

tleskání – ozvučná dřívka, minidřívka

mušličky – drhlo, plechová krabička s gumičkou

pleskání – dřevěný blok, tamburína

dupání – buben, činel s paličkou, triangel s minidřívkem

Další druhy doprovodů:

Říkadlo lze doprovodit různými druhy doprovodů – hrou těžkých dob, metra, začátků dvojtaktí, hrou v pomlčkách a dalšími¹¹².

R $\frac{2}{4}$ Hrajeme si na zedníky, podáváme cihly. Žáda, ruce napínáme, abychom je zdvihli.

M $\frac{2}{4}$ Ci - hly, ci - hly...

TD $\frac{2}{4}$

O $\frac{2}{4}$ Hrajeme si, hrajeme si, ...

ZD $\frac{2}{4}$

ST $\frac{2}{4}$ na zedníky, ci - hly. napínáme, zdvi - hli.

SN $\frac{2}{4}$ Hrajeme si na zedníky, Žáda, ruce napínáme,

SN $\frac{2}{4}$ podáváme cihly. abychom je zdvihli.

¹¹² Podrobněji viz kapitola 3.3.2.1 – Hra na rytmické nástroje.

Počet i druh doprovodů vybírá učitelka podle schopností dětí.

Příklady možností užití hudebních nástrojů u jednotlivých druhů doprovodů:

R – rytmus písně: ozvučná dřívka, minidřívka

M – metrum: drhlo, rourkový bubínek

TD – těžké doby taktové: buben, činel s paličkou

O – ostinato: tamburína, dřevěná rytmičká vejce

ZD – začátek dvojtaktí: triangel

ST – sudé takty: dřevěné rytmičké zátky

SN – střídání nástrojů: dřevěný blok, krabička s gumičkou

Vlny – Jiří Žáček¹¹³

VI - ny, vl - ny mo - řem bě - ží, bu - ší če - lem do ná - bře - ží.
VI - ny, vl - ny mo - kré stá - do za vě - trem se ho - ní rá - do.
VI - ny, vl - ny ka - ma - rád - ky, kam bě - ží - te? Tam a zpát - ky.

Zvukomalebná hra na drhlo:

Děti sedí na židličkách, drží drhlo vodorovně mezi koleny. Každé dítě má dvě minidřívka.

- *VI-ny, vl-ny / mo-řem bě-ží,*

1. + 2. takt: drhnout minidřívkem střídavě pravou a levou rukou – metrum.

- *bu-ší če-lem / do ná-bře-ží.*

1. + 2. takt: drhnout minidřívky naráz proti sobě jako činely – těžké doby taktové.

- *VI-ny, vl-ny – mo-kré stá-do,*

1. + 2. takt: drhnout minidřívkem střídavě pravou a levou rukou – metrum.

¹¹³ ŽÁČEK, Jiří. *Ahoj, moře*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1980, s. 12. ISBN neuvedeno.

- *za vě-trem se / ho-ní rá-do.*

1. + 2. takt: ťukat minidřívky střídavě pravou a levou rukou na hladné okraje drhla – rytmus.

- *Vl-ny, vl-ny / ka-ma-rád-ky,*

1. + 2. takt: drhnout minidřívkem střídavě pravou a levou rukou – metrum.

- *kam bě-ží-te? / Tam a zpát-ky.*

1. takt: drhnout minidřívky naráz proti sobě jako činely – těžká doba taktová.

2. takt: drhnout oběma dřívky vpravo na slovo *tam* a vlevo na slovo *zpátky*.

Zvukomalebná hra na plastové láhve:

Děti stojí a v každé ruce drží prázdnou plastovou láhev¹¹⁴.

- *Vl-ny, vl-ny / mo-řem bě-ží,*

1. + 2. takt: střídavé ťukání láhvemi o sebe jako ozvučnými dřívky pravou a levou rukou – metrum.

- *bu-ší če-lem / do ná-bře-ží.*

1. + 2. takt: bouchání láhvemi o sebe jako činely – těžké doby taktové.

- *Vl-ny, vl-ny – mo-kré stá-do,*

1. + 2. takt: střídavé ťukání láhvemi o sebe jako ozvučnými dřívky pravou a levou rukou – metrum.

- *za vě-trem se / ho-ní rá-do.*

1. + 2. takt: lehké ťukání láhvemi o sebe jako činely – rytmus.

- *Vl-ny, vl-ny / ka-ma-rád-ky,*

1. + 2. takt: střídavé ťukání láhvemi o sebe jako ozvučnými dřívky pravou a levou rukou – metrum.

- *kam bě-ží-te? / Tam a zpát-ky.*

1. takt: bouchání láhvemi o sebe jako činely – těžká doba taktová.

2. takt: bouchání láhvemi o sebe dny na slovo *tam* a zátkami na slovo *zpátky*.

¹¹⁴ Pro snadnější držení je vhodné zvolit láhve o obsahu 500 – 750 ml.

Zvukomalebná hra na plastové láhve s vodou:

Děti sedí nebo stojí, každé má plastovou láhev naplněnou různým množstvím vody. Drží ji oběma rukama ve vodorovné poloze.

- *Vl-ny, vl-ny / mo-řem bě-ží,*

1. + 2. takt: naklápění láhve ze strany na strany – metrum.

- *bu-ší če-lem / do ná-bře-ží.*

1. + 2. takt: láhev se drží jednou rukou za dno, ťukání ukazovákem a prostředníčkem druhé ruky na zátku láhve – rytmus.

- *Vl-ny, vl-ny – mo-kré stá-do,*

1. + 2. takt: naklápění láhve ze strany na stranu – metrum.

- *za vě-trem se / ho-ní rá-do.*

1. + 2. takt: rytmické potřásání plastovou láhví ve vodorovné poloze směrem od těla a zpět jako rumbakoule – rytmus.

- *Vl-ny, vl-ny / ka-ma-rád-ky,*

1. + 2. takt: naklápění láhve ze strany na stranu – metrum.

- *kam bě-ží-te? / Tam a zpát-ky.*

1. takt: láhev se drží ve svislé poloze za dno a zátku, zatřesení 1x směrem dolů a nahoru – těžká doba taktová.

2. takt: naklápění láhve ve vodorovné poloze 1x na obě strany – metrum

Bubeník – František Kábele¹¹⁵

Bub - nu - je - me na bu - ben, pojď - te, dě - ti, pojď - te ven!
Bub - nu - je - me bum, bum, bum, bu - de - me mít no - vý dům.
A kdo s ná - mi ne - pů - jde, ten v něm by - dlet ne - bu - de.

¹¹⁵ KÁBELE, František. *Brousek pro tvůj jazýček*. 11. vyd. Praha: Albatros, 2009. ISBN 978-80-00-02290-1.

Zvukomalebná hra na tělo:

- ***Bub-nu-je-me / na bu-ben,***

1. takt: pleskání – metrum, 2. takt: dupání – rytmus

- ***pojd'-te, dě-ti, / pojd'-te ven!***

1. + 2. takt: tleskání střídavě 2x vlevo a 2x vpravo – rytmus

- ***Bub-nu-je-me / bum bum bum,***

1. takt: pleskání – metrum. 2. takt: dupání – rytmus

- ***bu-de-me mít / no-vý dům.***

1. + 2. takt: tleskání střídavě 2x vlevo a 2x vpravo – rytmus

- ***A kdo s ná-mi / ne-pů-jde,***

1. + 2. takt: 1x tleskání před tělem jako hra na činely – těžké doby taktové

- ***ten v něm by-dlet / ne-bu-de.***

1. + 2. takt: dupání – rytmus

Zvukomalebná hra na rytmické nástroje:

- ***Bub-nu-je-me / na bu-ben,***

1. takt: drhlo – metrum, 2. takt: buben – rytmus

- ***pojd'-te, dě-ti, / pojd'-te ven!***

1. + 2. takt: dřevěný blok – rytmus

- ***Bub-nu-jeme / bum bum bum,***

1. takt: drhlo – metrum. 2. takt: buben – rytmus

- ***bu-de-me mít / no-vý dům.***

1. + 2. takt: tamburína – rytmus

- ***A kdo s ná-mi / ne-pů-jde,***

1. takt: triangel 1x, 2. takt: činel s paličkou 1x – těžká doba taktová

- ***ten v něm by-dlet / ne-bu-de.***

1. + 2. takt: všichni – rytmus

Zvukomalebná hra na plastové láhve:

Děti sedí a mezi kolena drží svisle prázdnou plastovou láhev. Tento způsob držení umožňuje hru na láhev oběma rukama. Zvolením různých velikostí lahví vznikne barevně zajímavá zvukomalba.

- ***Bub-nu-je-me / na bu-ben,***

1. takt: „plácání“ střídavě pravou a levou dlaní do pláště láhve – metrum, 2. takt: rytmus

- ***pojd'-te, dě-ti, / pojd'-te ven!***

1. + 2. takt: ťukání prsty obou rukou naráz – rytmus

- ***Bub-nu-jeme / bum bum bum,***

1. takt: „plácání“ střídavě pravou a levou dlaní do pláště láhve – metrum, 2. takt: rytmus

- ***bu-de-me mít / no-vý dům.***

1. + 2. takt: ťukání prsty obou rukou naráz – rytmus

- ***A kdo s ná-mi / ne-pů-jde,***

1. + 2. takt: 1x „plácnutí“ do láhve oběma rukama naráz – těžké doby taktové

- ***ten v něm by-dlet / ne-bu-de.***

1. + 2. takt: ťukání dvěma prsty pravé a levé ruky na zátku láhve – rytmus

4.3 Instrumentální doprovody písní

4.3.1 Rytmické nástroje

Při nácviku instrumentálních doprovodů písní je nutné dodržovat stejné metodické postupy a zásady jako při nácviku doprovodů říkadel¹¹⁶. Výjimku může tvořit **Ozvěnová píseň** Petra Jistela, kterou učitelka formou hry na ozvěnu může děti naučit hned s použitím hudebních nástrojů nebo ozvučených předmětů. Tento druh nácviku pak lze využít při hře dětí samotných.

¹¹⁶ Viz kapitola 4.2 – *Instrumentální doprovody říkadel.*

Ozvěnová píseň

M. Vegnerová

P. Jistel

Ko-čič - ka u mlíč - ka za-mňou - ká mňau, mňau. Když chy - Pot ká-
 tí ma-lou myš, tak mňou - ká mňau, mňau.

li ko-cour - ka, po - zdra - ví mňau, mňau. Pojd' - te
 si ta - ké tak za-mňou - kat mňau, mňau.

2. *A pejsek u mlíčka si štěká haf, haf,
 zahlédne kočičku, zaštěká haf, haf.
 A když má kostičku, tak štěká haf, haf,
 a my si společně štěkne haf, haf.*

3. *Na louce kravička zabučí bú, bú,
 když vidí travičku, tak bučí bú, bú.
 Na jinou kravičku zabučí bú, bú,
 a my to zkusíme také tak bú, bú.*

4. *Ve chlívkou najednou ozve se mé, mé,
 to mečí kozička, každý ví, mé, mé.
 Kozel jí pomáhá a mečí mé, mé.
 Jak oni také tak mečíme mé, mé.*

5. *Ve stáji koníček zařehtal íhá,
 volá na hřibátko, pojd' ke mně, íhá.
 Hřibátko vesele poskočí íhá,
 a my to umíme jak koně íhá.*

Hra na ozvěnu:

Mezi nejjednodušší instrumentální doprovod písní patří hra rytmu a hra v pomlce¹¹⁷. U Ozvěnové písně Petra Jistela je ideální, že lze oba druhy rytmického doprovodu spojit. Děti se rozdělí do dvou skupin – 1. skupina zpívá a vyťukává na minidřívka

¹¹⁷ Písně vhodné pro hru instrumentálního doprovodu v pomlce - lidové písně: *Ovčáci, čtveráci; Maličká su; V zahrádce na hrušce; Spi, Marjánko, spi*; umělé písně *Courálek; Proč?; Vlak; Auto* (Skřivánek – sborník písní pro MŠ) nebo *Buben a činely* (Pavel Jurkovič).

rytmus písně, 2. skupina hraje na tamburíny nebo bubínky v pomlce – rytmicky zopakuje předem zazpíváný text.

Pro zjednodušení mohou děti při repetici zopakovat stejný text písně. Další možností je rozdělit děti do šesti skupin – jedna skupina hraje v pomlce při všech slokách, každá z ostatních skupin zpívá vždy jen jednu předem určenou sloku.

Na zvířátka

Vychází se z předchozího rozdělení dětí do šesti skupin. Princip hry je stejný, ale z každé skupiny, která zpívá, se určí 1 – 2 děti, které zazpívají a zahrají na nástroje pouze zvuk zvířátka: 1. sloka – mňau, mňau; 2. sloka – haf, haf... Ostatní děti ze skupiny mohou zpívat s nimi, později lze doprovod ztížit tím, že na citoslovce zvířátek zahrají a zazpívají jen určené děti.

Příklad použití nástrojů:

mňau, mňau – rolničky

haf, haf – plechovka s gumičkou

bú, bú – činel s paličkou

mé, mé – drhlo

ihá – rourkový bubínek s paličkou

Píseň ***Tkadlec*** má, jako většina českých lidových písní, dvoudílnou formu **a b s reprízou**¹¹⁸. Při nácviu hry na tělo a na nástroje je třeba dodržet pravidlo, že při stejné melodii je zvolen stejný druh pohybu nebo doprovodu. To vede děti k lepšímu pochopení struktury písně a rozpoznání stejné a odlišné hudby.

¹¹⁸ Stejnou hudební formu mají například lidové písně *Jsou mlynáři; Já mám koně; Kominík má flek;* umělé písně *Auto* (Václav Bláha); *To je on, Lečo* (Emil Hradecký) a mnoho dalších.

Tkadlec

D A D A D D D A D A D

Tka-dlec, tka-dlec, trc, frc, tka-dlec, tka-dlec, trc, frc. Co ten se jen na-dě-lá,

D A D D A D A D

a - le nic ne - vy-dě-lá. Tka-dlec, tka-dlec, trc, frc, tka-dlec, tka-dlec trc, frc.

Hra na tělo:

- //: *Tka-dlec, tka-dlec / trc, frc.* ://

1. takt: tleskání střídavě 2x vlevo a 2x vpravo – rytmus

2. takt: pleskání – metrum

- *Co ten se jen / na-dě-lá, / a-le nic ne / vy-dě-lá.*

1. - 4. takt: dupání – metrum, střídání nohou

- *Tka-dlec, tka-dlec / trc, frc.*

1. takt: tleskání střídavě 2x vlevo a 2x vpravo – rytmus

2. takt: pleskání – metrum

Zvukomalebná hra na rytmické nástroje:

V této veselé písničce se objevují zvukomalebná slova *trc, frc*, která svou hláskou *r* přímo vyzývají ke hře na drhlo nebo řehtačku.

Hra na drhlo:

Děti sedí na židličkách, drží drhlo vodorovně mezi koleny. Každé má dvě minidřívka.

- //: *Tka-dlec, tka-dlec / trc, frc.* ://

1. takt: ťukat minidřívky střídavě pravou a levou rukou na hladné okraje drhla – rytmus

2. takt: drhnout minidřívky naráz proti sobě jako činely – metrum

- *Co ten se jen / na-dě-lá, / a-le nic ne / vy-dě-lá.*

1. - 4. takt: drhnout oběma minidřívky střídavě vpravo a vlevo – metrum

- *Tka-dlec, tka-dlec / trc, frc.*

1. takt: ťukat minidřívky střídavě pravou a levou rukou na hladné okraje drhla – rytmus

2. takt: drhnout minidřívky naráz proti sobě jako činely – metrum

Grafický part hry drhla:

2 4	• • • •	^ ^	• • • •	^ ^
	• • • •	^ ^	• • • •	^ ^
	>>>> <<<<	>>>> <<<<	>>>> <<<<	>>>> <<<<
	• • • •	^ ^	• • • •	^ ^

Vysvětlivky značek:

- • ťukání minidřívky střídavě na hladké okraje drhla
- ^ drhnutí minidřívky naráz proti sobě jako činely
- >>>> <<<< drhnutí oběma minidřívky střídavě vpravo a vlevo

Hra na řehlačku:

- *//: Tka-dlec, tka-dlec / trc, frc. ://*

1. takt: otočit rukojetí řehlačky o jeden zoubek, druhá ruka drží její korpus – rytmus

2. takt: otočit krátce rukojetí řehlačky, druhá ruka drčí její korpus – metrum

- *Co ten se jen / na-dě-lá, / a-le nic ne / vy-dě-lá.*

1. - 4. takt: jedna ruka drží rukojeť, druhá ukazovákem plynule otáčí korpusem

- *Tka-dlec, tka-dlec / trc, frc.*

1. takt: otočit rukojetí řehlačky o jeden zoubek, druhá ruka drží její korpus – rytmus

2. takt: otočit krátce rukojetí řehlačky, druhá ruka drčí její korpus – metrum

Grafický part hry řehťačky:

2 4	^ ^ ^ ^	☒ ☒	^ ^ ^ ^	☒ ☒
	^ ^ ^ ^	☒ ☒	^ ^ ^ ^	☒ ☒
	@ @ @ @	@ @ @ @	@ @ @ @	@ @ @ @
	^ ^ ^ ^	☒ ☒	^ ^ ^ ^	☒ ☒

Vysvětlivky značek:

- ^ otočit rukojetí řehťačky o jeden zoubek, druhá ruka drží její korpus
☒ otočit krátce rukojetí řehťačky, druhá ruka drčí její korpus
@ jedna ruka drží rukojeť, druhá ukazovákem plynule otáčí korpusem

Zvukomalebný doprovod na ozvučené předměty

- //: *Tka-dlec, tka-dlec / trc, frc. ://*

1. takt: tření igelitových mrazicích sáčků v dlaních – rytmus
2. takt: krátké otočení rukojetí řehťačky, druhá ruka drží její korpus – metrum

- *Co ten se jen / na-dě-lá, / a-le nic ne / vy-dě-lá.*

1. - 4. takt: rytmické překlápění plastové láhve s vodou – metrum

- *Tka-dlec, tka-dlec / trc, frc.*

1. takt: tření igelitových mrazicích sáčků v dlaních – rytmus
2. takt: krátké otočení rukojetí řehťačky, druhá ruka drží její korpus – metrum

Hra doprovodu se střídáním nástrojů

Děti se rozdělí do tří skupin. Každá skupina hraje jen určitou část písničky.

1. skupina – ozvučná dřívka, dřevěné rytmické zátky, skořápky, kamínky...
2. skupina – drhlo, řehťačka, buben, plechová krabička s gumičkou...
3. skupina – dřevěná rytmická vejce, tamburína, dřevěný blok...

D A D A D D D A

Tka-dlec, tka-dlec, trc, frc, tka-dlec, tka-dlec, trc, frc. Co ten se jen na-dě-lá,

1. sk.
2. sk.
3. sk.

D A D D A D A D

a - le nic ne - vy-dě-lá. Tka-dlec, tka-dlec, trc, frc, tka-dlec, tka-dlec trc, frc.

Píseň **Dešťové kapky** svým obsahem přímo vybízí k použití hudebních nástrojů a ozvučených předmětů, které připomínají zvuk vody a deště.

Dešťové kapky

Jasna Lazarová

Jiří Ruml

D D A D A

Kap, kap, kap, ka-pi, ka-pi, kap, pr-ší, pr-ší, kam pů-jde-me, v deš-ti zů-stat
 Kap, kap, kap, ka-pi, ka-pi, kap, pr-ší, pr-ší, to je vo-dy, ne-boj-me se
 Kap, kap, kap, ka-pi, ka-pi, kap, pr-ší, pr-ší, pr - ší ješ - tě, to je vo-dy.

D A D A D

ne - mů - že - me. Scho - vá - me se pod o - kap, tam to ka - pe ka - pi, kap.
 ne - po - ho - dy. Pod stro-mem se scho - vá - me, na slu - nič - ko poč - ká - me.
 to je deš - tě. Scho - vá - me se pod ke-řem, až pře - sta - ne, pů - jdem ven.

Zvukomalebná hra deště:

- **Kap, kap / kap, - / ka-pi, ka-pi / kap, - /**

1. + 2. takt: plechová krabička s gumičkou, drnkání o gumičku – rytmus

3. + 4. takt: ťukání do plechové krabičky ukazovákem nebo minidřívkem – rytmus

- **pr-ší, pr-ší, / kam pů-jde-me, / v deš-ti zů-stat / ne-mů-že-me. /**

1. + 3. takt: tření igelitových mrazících sáčků v dlaních – rytmus

2. + 4. takt: naklápění plastové láhve s vodou ze strany na stranu – metrum.

- **Scho-vá-me se / pod okap / tam to ka-pe / ka-pi kap. /**

1. + 2. takt: buben s paličkou – těžké doby taktové

3. takt: prstové činelky – metrum

4. takt: všichni – rytmus

Česká lidová píseň **Když jsem já sloužil**, stejně jako například říkadlo Šel kozel do Lhoty, velmi hravým způsobem rozvíjí u dětí hudební představivost a paměť. Děti si musí zapamatovat, v jakém sledu jsou v písni uvedena jednotlivá zvířátka, jakým druhem pohybu jsou znázorněna, na jaký nástroj se zahrají a v neposlední řadě kolikáté léto je v pořadí.

Když jsem já sloužil

česká lidová

D A D A D

Když jsem já slou-žil to prv-ní lé-to, vy-slou-žil jsem si ku-řát-ko za to.

D A D A D

A to ku-ře krá-ko-ře, bě-há po dvo-ře, má pa-nen-ka plá-če do-ma vko-mo-ře.

*Když jsem já sloužil to druhé léto,
vysloužil jsem si kachničku za to.
A ta kačka bláto tlačká
a to kuře krákoře, běhá po dvoře,
má panenka pláče doma v komoře.*

*Když jsem já sloužil to čtvrté léto,
vysloužil jsem si vepřika za to.
A ten vepř jako pepř
a ta husa chodí bosa...*

*Když jsem já sloužil to šesté léto,
vysloužil jsem si kravičku za to.
A ta kráva mléko dává
a to tele hubou mele...*

*Když jsem já sloužil to osmé léto,
vysloužil jsem si botičky za to.
A ty boty do roboty
a ten vůl jako kůl...*

*Když jsem já sloužil to třetí léto,
vysloužil jsem si husičku za to
A ta husa chodí bosa
a ta kačka bláto tlačká
a to kuře krákoře, běhá po dvoře,
má panenka pláče doma v komoře.*

*Když jsem já sloužil to páté léto,
vysloužil jsem si telátko za to.
A to tele hubou mele
a ten vepř jako pepř...*

*Když jsem já sloužil to sedmé léto,
vysloužil jsem si volečka za to.
A ten vůl jako kůl
a to tele hubou mele...*

*Když jsem já sloužil poslední léto,
vysloužil jsem si děvčátko za to.
To děvčátko jak poupátko
a ty boty do roboty...*

*a to kuře krákoře, běhá po dvoře,
má panenka stele postel v komoře.*

Hra zvířátek:

- *a to ku-ře krá-ko-ře / bě-há po dvo-ře /*

Hra na tělo: lehké tleskání dlaní o hřbet ruky – rytmus

Nástroj: ozvučná dřívka, minidřívka

- *a ta kač-ka blá-to tlač-ká*

Hra na tělo: mušličky – metrum

Nástroj: dřevěné rytmické zátky

- ***a ta hu-sa cho-dí bo-sa***

Hra na tělo: pravidelné tření dlaní – rytmus

Nástroj: mrazící igelitové pytlíky

- ***a ten vepř ja-ko pepř***

Hra na tělo: tleskání střídavě vpravo vlevo – metrum

Nástroj: drhlo

- ***a to te-le hu-bou me-le***

Hra na tělo: pleskání obouruč ze strany do stehna – metrum

Nástroj: tamburína

- ***a ta krá-va mlé-ko dá-vá***

Hra na tělo: pleskání střídavě dlaněmi o stehna – rytmus

Nástroj: rytmické potřásání plastovou lahví s vodou

- ***a ten vůl ja-ko kůl***

Hra na tělo: dupání pravou a levou nohou s úhozem ruky do stehna – těžké doby taktové

Nástroj: činel s paličkou

- ***a ty bo-ty do ro-bo-ty***

Hra na tělo: dupání, střídání nohou – metrum

Nástroj: buben s paličkou

- ***to děv-čát-ko jak pou-pát-ko***

Hra na tělo: pohlazení po tváři pravou a levou rukou – těžké doby taktové

Nástroj: triangl

Nejprve znázorní děti všechna zvířátka hrou na tělo. Pak se rozdělí do skupin, každá skupina hraje jen svoje zvířátko.

4.3.2 Melodické nástroje

Stejně jako u rytmických doprovodů písní platí i při nácvičku melodických doprovodů pravidlo, že se doprovod nacvičuje až po úplném zvládnutí písně. Pro hru nejjednodušších melodických doprovodů - hry na jednom nebo dvou kamenech

zvonkohry - se nejvíce hodí lidová říkadla zpívaná na dvou tónech¹¹⁹, která se podpoří nejprve hrou na tělo.

Vašek, šašek

Va - šek. ša - šek, bu - be - ník, za - hnal ko - zy za ryb - ník.
Ko - zy se mu spla - ši - ly, do ryb - ní - ka sko - či - ly.

Hra na tělo:

Při hře na tělo se použije pro každou notu jiný druh pohybu, což pomůže dětem při hře doprovodů na dvou kamenech zvonkohry k lepší představivosti různých výšek tónů říkadla.

Va - šek. ša - šek, bu - be - ník, za - hnal ko - zy za ryb - ník.
Ko - zy se mu spla - ši - ly, do ryb - ní - ka sko - či - ly.

tlesk tlesk plesk plesk tl tl pl tl tl pl pl tl tl pl

Hru lze zpestřit tím, že se děti rozdělí na dvě skupiny a každá skupina hraje jen jeden pohyb, tj. 1. skupina jen tleská, 2. skupina jen pleská.

Hra jednoho tónu I:

Hra rytmu písně na jednom kameni zvonkohry je nejjednodušší formou melodického doprovodu. Na zvonkohře se ponechají pouze ty kameny, na které děti říkadlo doprovázejí¹²⁰.

¹¹⁹ Nejčastěji $g^1 - e^1$ nebo $a^1 - f^1$.

¹²⁰ Každá zvonkohra má dva kameny g , je proto možné, aby na jednu zvonkohru hrály současně dvě děti.

Va - šek, ša - šek, bu - be - ník, za - hnal ko - zy za ryb - ník.
Ko - zy se mu spla - ši - ly, do ryb - ní - ka sko - či - ly.

Hra jednoho tónu II:

Děti se rozdělí na dvě skupiny. 1. skupina hraje pouze kámen **g**, 2. skupina kámen **e**¹²¹.
Učitelka může dětem pomoci dirigováním – ukazuje, která skupina má hrát.

1.sk. Va - šek, bu - be za - hnal za ryb.
Ko - zy do ryb sko - či.

2.sk. ša - šek, ník, ko - zy ník.
se mu ly, ní - ka ly.

Hra dudácké kvinty:

Metrická hra dudácké kvinty skvěle podpoří hru na tělo, zahraje se vždy na změnu pohybu. Hrát ji může jedno dítě současným úderem na oba kameny nebo mohou hrát dvě děti, každé na jeden kámen.

Va - šek, ša - šek, bu - be - ník, za - hnal ko - zy za ryb - ník.
Ko - zy se mu spla - ši - ly, do ryb - ní - ka sko - či - ly.

Dudáčkou lze hrát i na těžké doby taktové.

¹²¹ Pokud jsou ve třídách MŠ jen 1 – 2 zvonkohry, na které mohou hrát 2 – 4 děti, je dobré, aby ostatní děti doprovázely říkadlo hrou na tělo nebo na rytmické nástroje: 1. skupina tleská nebo hraje na ozvučná dřívka, dřevěné rytmické zátky, bubínek ...2. skupina pleská nebo hraje na dřevěná rytmická vejce, tamburíny, plechové krabičky... Je nutné děti u nástroje vystřídat.

Hra na ozvěnu:

Pro hru na ozvěnu se výborně hodí na dvou tónech zpívané říkadlo **Kukačka**. Stejně jako u předchozího říkadla ho učitelka s dětmi nacvičí nejprve hrou na tělo, při které použije dva různé druhy pohybu. Pohyb spojený se zpěvem po ní děti opakují.

Stejným způsobem se postupuje i při nácvičku doprovodu na zvonkohry. Na nástroji se ponechají pouze kameny **g** a **e**, pro lepší představivost výšky tónů lze položit dětem zvonkohry nastojato jako žebřík – hluboké tóny dole, vysoké nahoře¹²². Učitelka zahraje slovo, děti opakují. Děti, které nehrají na zvonkohru, doprovázejí říkadlo hrou na tělo.

Kukačka

1.sk. Kam - pak ku - kač - ko sne - seš va - jíč - ko?

2.sk. Kam - pak ku - kač - ko sne - seš va - jíč - ko?

Po zvládnutí předchozích druhů doprovodů se mohou děti pokusit o zahrání říkadla **Žáby**, které je jakýmsi druhem rozhovoru.

Žáby

1.sk. Kmotra! Pojdme! Vařit! Ryby, raky, ryby, raky.

2.sk. Copak? Kampak? Copak? Dáš nám taky? Dáš nám taky?

¹²² TICHÁ, Alena. *Učíme děti zpívat: hlasová výchova pomocí her pro děti od 5 do 11 let*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-562-2.

Hra pentatoniky

Pentatonický doprovod se hodí k většině lidových písní. Na zvonkohře se ponechají pouze kameny pentatonické stupnice¹²³ a učitelka ukáže dětem, jakým způsobem budou na kameny hrát. Doprovázet lze tak, že děti hrají na kameny v určeném sledu, například stále od spodního k hornímu nebo od horního k spodnímu, od spodního k hornímu a zpět, nebo mohou improvizovat, tj. hrát na různé kameny podle sebe.

Příklad hry od spodního kamene k hornímu:

Už je to uděláno

Už je to uděláno, už je to hotovo. Dvě vajíčka do rendlíčka, kousek másla do toho.

The musical notation consists of two staves in 2/4 time. The top staff contains the melody with lyrics. The bottom staff shows a pentatonic accompaniment starting on a low note and moving stepwise upwards, corresponding to the lyrics.

Příklad hry od horního kamene k spodnímu:

Už je to uděláno, už je to hotovo. Dvě vajíčka do rendlíčka, kousek másla do toho.

The musical notation consists of two staves in 2/4 time. The top staff contains the melody with lyrics. The bottom staff shows a pentatonic accompaniment starting on a high note and moving stepwise downwards, corresponding to the lyrics.

Příklad hry od spodního kamene k hornímu a zpět:

Už je to uděláno, už je to hotovo. Dvě vajíčka do rendlíčka, kousek másla do toho.

The musical notation consists of two staves in 2/4 time. The top staff contains the melody with lyrics. The bottom staff shows a pentatonic accompaniment starting on a low note, moving up to a high note, and then moving back down to a low note, corresponding to the lyrics.

¹²³ Podrobněji viz kapitola 3.3.2.2 – Hra na melodické nástroje.

Stejný druh doprovodu lze využít i u písně **Rybičky**. Střední část je možné zpestřit hrou na jednom nebo dvou kamenech zvonkohry. Partitura písně včetně klavírního doprovodu je uvedena v příloze A: *Partitura písně Rybičky*.

Rybičky

Přemysl Kočí

Má-ma ří - ká, že jsem na psa ma-lič - ký, tak - že cho - vám v a - kvá - ri - u
 Vzpo - mí - na - jí a - si ča - su vět - ši - nu na své mo - ře, na Ja - pon - sko,

ry - bič - ky. Ne - u - mí mňau a - ni haf, ne - od - po - ví na po - zdrav,
 na Či - nu. Ne - u - mí hrát na schov - ku, a - si dr - ží hla - dov - ku.

(1. skupina) (2. skupina)

je - nom na mě o - tví - ra - jí tla - mič ky.
 já jim přitom dá - vám svoji sva - či nu.

Instrumentální doprovody dalších písní jsou obsaženy v Příloze B: *Instrumentální doprovody písní*.

4.4 Instrumentální doprovod pohádky

Instrumentální doprovod pohádky je záležitostí dlouhodobější – s pohádkou pracují učitelky v rámci integrovaných bloků dle potřeby týden až měsíc. Pohádka může posloužit k motivaci, může však být i výstupem integrovaného bloku nebo projektu. Z tohoto důvodu zde uvádím i rozpracovanou metodiku přípravy.

Bouda budka

Pomůcky: různé rytmické nástroje nebo ozvučené předměty, například: ozvučná dřívka, drhlo, řehlačka, dřevěná rytmická vejce, bubínek, tamburína, činel s paličkou, plastová láhev s vodou, plechová krabička s gumičkou, igelitový pytlík... podle své fantazie. Kostýmové doplňky a rekvizity pro role zvířátek, dřevěná nebo plastová zvířátka nebo papírové loutky.

Metodika:

1. Poslech pohádky

Učitelka dětem nejprve celou pohádku přečte a vhodně zvolenými otázkami prověří, zda pozorně poslouchaly:

Kde stála bouda budka? – v lese.

V jakém pořadí přicházela zvířátka? – myška, žabka, zajíček, liška, vlček, medvěd.

Kolik zvířátek přišlo do budky celkem? – šest.

Podle čeho bychom mohli zvířátka seřadit? – podle velikosti.

Co se v pohádce stále opakuje? – klepání na budku: ťuky, ťuky, ťuk; otázka Boudo budko, kdo v tobě přebývá?; pořadí zvířátek.

Děti mohou vybrat figurky zvířátek a postavit je do řady podle toho, jak přicházela k budce.

2. Hra zvířátek na tělo

Hlasy zvířátek mohou být doplněny rytmickou hrou na tělo. Je třeba zvolit vhodné pohyby k charakteristice zvířátek s ohledem na jejich velikost a výšku hlasu.

Příklad hry zvířátek na tělo:

myška hrabalka – tření dlaní o sebe „šustění“

žabka Kuňkalka – duté tleskání dlaněmi s propletenými prsty, tzv. „mušličky“

zajíček Ušáček – středně silné tleskání

liška Ryška – střídavé pleskání dlaněmi o stehna

vlček Šedoboček – lehké rytmické podupy jako poklus

medvěd Všechnosněd – těžké pomalé podupy

Nejprve všechny děti použijí při vypravování pohádky všechny druhy pohybu doplněné hlasy zvířátek. Procvičí si tím nejen paměť a pozornost, ale i pohybovou koordinaci.

Poté mohou děti použít všechny druhy pohybu beze slov.

Nakonec se děti rozdělí do šesti skupin a každá skupina použije pouze pohyb svého zvířátka.

3. Hra zvířátek na nástroje

Hra na tělo s hlasy zvířátek pomohla v rytmické přípravě hry na nástroje a ozvučené předměty. Děti se rozdělí do šesti skupin, z nichž je každá vybavena rytmickými nástroji nebo ozvučenými předměty.

Příklad hry zvířátek na nástroje a ozvučené předměty:

myška hrabalka – tření igelitovým pytlíkem v dlaních

žabka Kuňkalka – potřásání plastovou láhví naplněnou trochou vody ve vodorovné poloze

zajíček Ušáček – tamburína

liška Ryška – drhlo nebo řehtačka

vlček Šedoboček – dřevěná rytmická vejce

medvěd Všechnosněd – bubínek s paličkou

Hra na nástroje a ozvučené předměty se procvičuje stejně jako hra na tělo.

4. Dotvoření zvukomalby pohádky

V pohádce se vyskytují ještě další „repliky“, které se několikrát opakují a lze je tedy dalšími skupinami dětí zvukomalebně ozvučit.

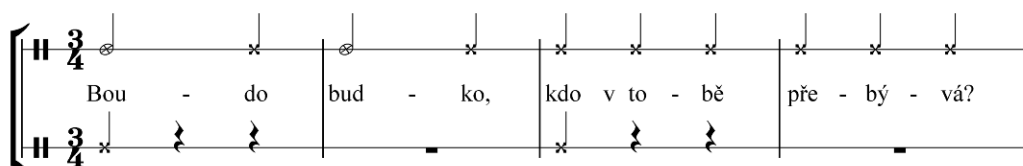
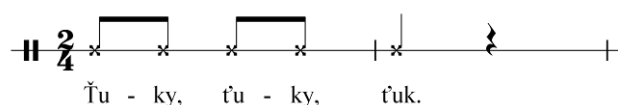
Příklad zvukomalebného ozvučení replik:

- *ťu-ky, ťu-ky, ťuk* – ozvučná dřívka – hra rytmu
- *bou-do bud-ko, kdo v to-bě pře-bý-vá?* – triangel – hra těžkých dob
- *šup, hop* (do boudy) – plechová krabička s gumičkou

Všechny druhy zvukomalebných doprovodů lze hrát jednotlivě nebo je zkombinovat dohromady a s celou pohádkou si pohrát. K příjemné atmosféře pohádky dopomohou dětmi vyrobené masky zvířátek z papíru.

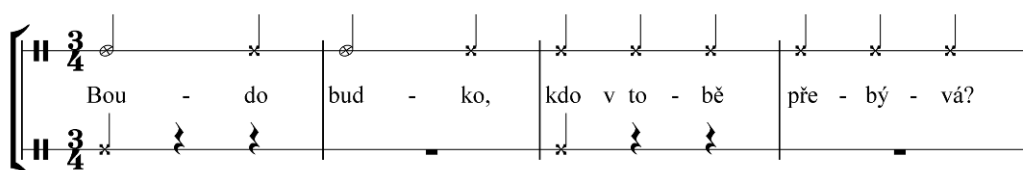
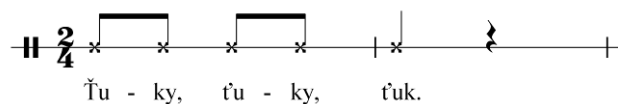
Byl jeden les a v tom lese stála stará bouda budka.

Jednou běžela okolo malá myška Hrabalka. Uviděla budku a zaťukala na ní:

Nikdo se neozval, budka byla prázdná. A tak myška **šup**, vlezla do boudy. A už tam bydlela jedna.

Brzy skákala okolo malá žabka – Kuňkalka, uviděla budku a zaťukala na ní:

Z boudy se ozvalo:

Já, myš - ka Hra - bal - ka.

A kdo jsi ty?“

Já jsem žab - ka Kuň - kal - ka.

„Tak pojď dál, můžeme tady bydlet spolu, místa je tu dost.“ A tak žabka **hop**, skočila do boudy. A už tam bydlely dvě.

Za nějaký čas skákal okolo zajíček Ušáček. Uviděl budku a zaťukal na ní:

Ťu - ky, ťu - ky, ťuk.

Bou - do bud - ko, kdo v to - bě pře - bý - vá?

Z boudy se ozvalo:

Já, myš - ka Hra - bal - ka.

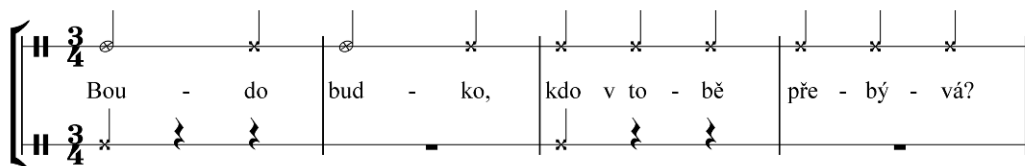
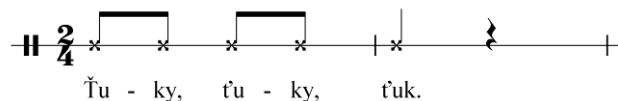
Já, žab - ka Kuň - kal - ka.

A kdo jsi ty?“

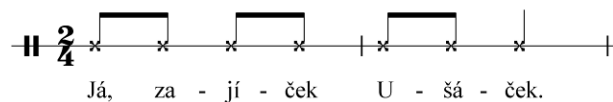
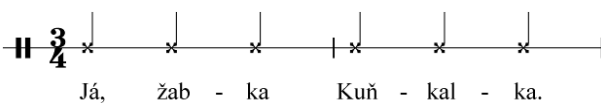
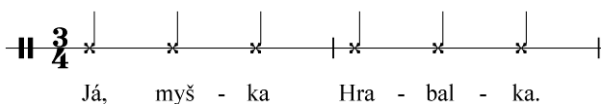
Já jsem za - jí - ček U - šá - ček.

„Tak pojd' dál, můžeme tady bydlet spolu, místa je tu dost.“ A tak zajíček **hop**, skočil do boudy. A už tam bydleli tři.

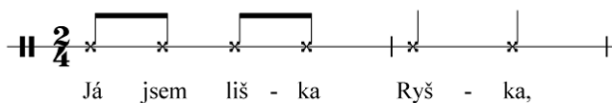
Zanedlouho běžela okolo liška Ryška. Uviděla budku a zaťukala na ní:

Z boudy se ozvalo:

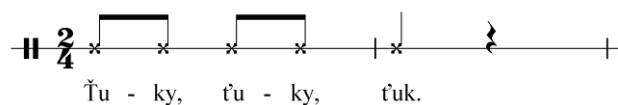

A kdo jsi ty?“

„Tak pojd' dál, můžeme tady bydlet spolu, místa je tu dost.“ A tak liška **šup** do boudy. A už tam bydleli čtyři.

Za nějaký čas běžel okolo vlček Šedoboček. Uviděl budku a zaťukal na ní:

Bou - do bud - ko, kdo v to - bě pře - bý - vá?

Z boudy se ozvalo:

Já, myš - ka Hra - bal - ka.

Já, žab - ka Kuň - kal - ka.

Já, za - jí - ček U - šá - ček.

Já, liš - ka Ryš - ka.

A kdo jsi ty?“

Já jsem vl - ček Še - do - bo - ček.

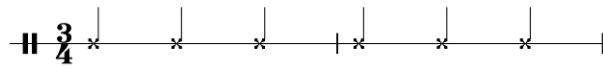
„Tak pojď dál, můžeme tady bydlet spolu, místa je tu dost.“ A tak vlček **šup** do boudy. A už jich tam bydlelo pět.

Za pár dní šel okolo veliký a chlupatý medvěd Všechnosněd. Uviděl budku a zaťukal na ní:

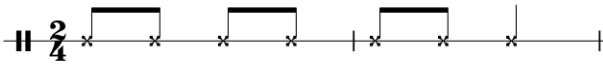
Ťu - ky, ťu - ky, ťuk.

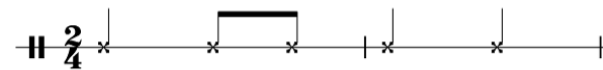
Bou - do bud - ko, kdo v to - bě pře - bý - vá?

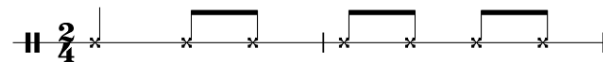
Z boudy se ozvalo:

Já, myška Hrabalka.

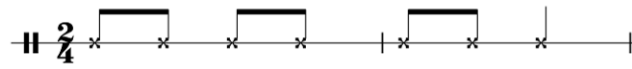

Já, žabka Kuňkalka.

Já, zajíček Ušáček.

Já, liška Ryška.

Já, vlček Šedoboček.

A kdo jsi ty?“

Já jsem medvěd Všechnosněd.

„Tak pojď dál, můžeme tady bydlet spolu, místa je tu dost.“

Medvěd lezl dovnitř dveřmi, ale nešlo to. Lezl oknem, ale taky to nešlo. A tak povídá: „Zkusím to střechou,“ a vylezl na střechu. Jenomže bouda budka už byla hodně stará, a tak to v krokech zapraskalo a bác! Střecha spadla dolů i s medvědem. Medvědovi se nic nestalo a zvířátka? Zvířátka včas utekla. Potom se ale všichni vrátili a postavili si novou chaloupku – lepší a větší. Byla v ní malá světnička pro myšku Hrabalku a žabku Kuňkalku, větší světnička pro zajíčka Ušáčka. Veliká světnice pro lišku Ryšku a vlčka Šedobočka. A hrozně veliká světnice pro medvěda Všechnosněda. A všichni tam žili spolu klidně a spokojeně.

Instrumentální doprovody je vhodné vytvářet k pohádkám, které obsahují opakující se části textu, například O Koblížkovi nebo Jak šlo vejce na vandr.

Hra na tělo podle rytmu melodie skladby:

1. takt: *tleskání* – rytmus
2. takt: „*mušličky*“ – rytmus
3. takt: *pleskání do stehů ze strany, střídání rukou* – rytmus
4. takt: *1x tlesknutí obouruč jako činely* – těžká doba taktová
5. – 8. takt: *dupání půlových not, střídání nohy* – metrum
9. – 12. takt: stejně jako 1. – 4. takt
13. – 16. takt: stejně jako 5. – 8. takt
17. takt: *tleskání* – rytmus
18. takt: „*mušličky*“ – rytmus
19. takt: *pleskání do stehů ze strany, střídání rukou* – rytmus
20. takt: *1 úder všichni*

Hru na tělo je možné podpořit rytmizovanou říkankou.

Příklad říkanky¹²⁵:

*Dva klauníci, uličníci, udělali bác!
Zakopli, upadli, vstali, zase baví nás.
Dva klauníci, uličníci, udělali bác!
Zakopli, upadli, zase baví nás.
Dva klauníci, uličníci, udělali bác!*

Hra na rytmické nástroje:

Celou skladbičku lze po hře na tělo doprovodit i hrou na rytmické nástroje.

Příklad použití nástrojů:

tleskání – ozvučná dřívka, minidřívka
mušličky – dřevěné rytmické zátky
pleskání do stehů ze strany – tamburína
tlesknutí jako činely – činel s paličkou, buben
dupání – krabička s gumičkou

¹²⁵ Vlastní tvorba.

Grafický part pro hru na tělo a na rytmické nástroje:

2 4	• • • •	x x x x	/ / / /	ϕ
	o o	o o	o o	o o
	• • • •	x x x x	/ / / /	ϕ
	o o	o o	o o	o o
	• • • •	x x x x	/ / / /	ϕ

Vysvětlivky značek:

- *tleskání* – ozvučná dřívka
- x *mušličky* – dřevěné rytmické zátky
- / *pleskání* – tamburína
- ϕ *tlesknutí činely* – činel s paličkou, buben
- o *dupání* – krabička s gumičkou.

Zpracování instrumentálního doprovodu další klavírní miniatury je uvedeno v Příloze C: *Instrumentální doprovody klavírní miniatury.*

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce byla charakteristika hudebních nástrojů a ozvučených předmětů, vyjádření jejich významu pro rozvoj hudebnosti dítěte a uvedení možností jejich využití při každodenních činnostech v mateřské škole.

S ohledem na pedagogy dětí předškolního věku lze za hlavní přínos diplomové práce považovat čtvrtou kapitolu, ve které jsou zpracovány modelové situace instrumentálních činností dětí předškolního věku. Modelové situace nabízejí učitelům příklady metodických postupů činnostního a poznatkového využití repertoáru pro děti předškolního věku. Vzhledem k tématu diplomové práce jsou v modelových situacích kromě zařazení všech hudebních činností preferovány činnosti instrumentální. Repertoárovým východiskem modelových situací jsou tematicky různorodá říkadla, písně, hudební pohádka a klavírní miniatura. Z metodického hlediska je uplatněn postup od nejjednodušších instrumentálních činností individuálních až ke skupinové souhře.

Dílním přínosem diplomové práce je charakteristika hudebních nástrojů, ozvučených předmětů a nového rytmického instrumentáře pro děti předškolního i mladšího školního věku. Zdůrazněn je též jejich význam v osobnostním i hudebním rozvoji dítěte. S tím souvisí i zaměření na druhy instrumentálních doprovodů, způsob jejich tvoření a metodické využití v kontextu s drobnými slovesnými útvary a klavírními miniaturami v mateřské škole.

Pro pedagogickou veřejnost může být přínosem předložený přehled a charakteristika drobných slovesných útvarů užívaných k instrumentálním činnostem v mateřské škole. Lidová i umělá říkadla, písně a pohádky jsou v hudebně pedagogické práci s předškolními dětmi vhodným a ověřeným východiskem hudebních činností.

Zvolená problematika diplomové práce byla zpracována se zohledněním Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání, vzdělávací nabídka, cíle a očekávané výstupy byly konkretizovány s ohledem na instrumentální činnosti. Přínosem je i specifikace instrumentálních činností v jednotlivých vzdělávacích oblastech Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání.

Literatura

BRANISLAVOVÁ, Věra. *Za písničkou ještě jinak*. Praha: Supraphon, 1985. ISBN neuvedeno.

HERDEN, Jaroslav, KOLÁŘ, Jiří a JENČKOVÁ, Eva. *Hudba pro děti: vysokoškolská učebnice : studium učitelství pro 1. stupeň základní školy*. Praha: Karolinum, 1992. ISBN 80-706-6522-X.

HURNÍK, Ilja a EBEN, Petr. *Česká Orffova škola I. Začátky*. Praha: Supraphon, 1969. ISBN neuvedeno.

JENČKOVÁ, Eva. *Hudba v současné škole: Hody, hody, doprovody. 1. díl*. Hradec Králové: Tandem, 2004. ISBN 80-903115-5-5.

JENČKOVÁ, Eva. *Hudba a pohyb ve škole*. Hradec Králové: Tandem, 2005. ISBN 80-903115-7-1.

JENČKOVÁ, Eva. *Hudba v současné škole: Hudební pohádka. 1. díl*. Hradec Králové: Tandem, 2007. ISBN 80-902808-1-1.

JENČKOVÁ, Eva. *Hudba v současné škole: Rytmy zimy. 1. díl*. Hradec Králové: Tandem, 2008. ISBN 80-86901-02-5.

JENČKOVÁ, Eva. *Hudba v současné škole: Čertovské dovádění 1. díl*. Hradec Králové: Tandem, 2010. ISBN 80-86901-04-1.

JENČKOVÁ, Eva. *Hudba v současné škole: Rozmarné počasí. 1. díl*. Hradec Králové: Tandem, 2011. ISBN 80-86901-08-4.

JENČKOVÁ, Eva. *Hudba v současné škole: Hudební výlet do ZOO. 1. díl*. Hradec Králové: Tandem, 2014. ISBN 978-80-86901-27-5.

JEŘÁBKOVÁ, Jarmila, LAZAROVÁ, Jasna a RUMML, Jiří. *Od jara do zimy*. Praha: Orbis, 1963. ISBN neuvedeno.

JURKOVIČ, Pavel. *Instrumentální soubor na základní škole*. Praha : SPN, 1988. ISBN 14-623-88.

JURKOVIČ, Pavel. *Hudební nástroj ve škole*. Praha: Muzikservis, 1998. ISBN neuvedeno.

- JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-7367-750-3.
- KÁBELE, František. *Brousek pro tvůj jazýček*. 11. vyd. Praha: Albatros, 2009. ISBN 978-80-00-02290-1.
- KODEJŠKA, Miloš. *Integrativní hudební výchova dítěte předškolního věku*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2002. ISBN 80-7290-080-3.
- KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Dotisk 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 80-247-0852-3.
- KUDĚLKA, Viktor. *Malý labyrint literatury*. Praha: Albatros, 1982. ISBN neuvedeno.
- KULHÁNKOVÁ, Eva. *Písničky a říkadla s tancem: náměty pro pohybovou výchovu dětí od 3 do 10 let*. 2. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-717-8655-1.
- KULHÁNKOVÁ, Eva. *Hudebně pohybová výchova: Metodická příručka pro hudební výchovu ve škole*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-730-5.
- KULHÁNKOVÁ, Eva. *Taneční hry s písničkami: od 4 let do 9 let*. 2. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0408-4.
- LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2.aktual.vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
- LISÁ, Lidka a KŇOURKOVÁ, Marie. *Vývoj dítěte a jeho úskalí*, Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, 1986. ISBN neuvedeno.
- LÍŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2006. ISBN 80-86307-26-3.
- MERTIN, Václav a GILLERNOVÁ, Ilona. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-799-X.
- MOCNÁ, Dagmar a PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-718-5669-X.
- NÁDVORNÍKOVÁ, Hana. *Kognitivní činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2011. ISBN 978-80-86307-87-9.

OPATŘILOVÁ, Dagmar. *Pedagogicko-psychologické poradenství a intervence v raném a předškolním věku u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-3977-9.

OPRAVILOVÁ, Eva a GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Rok v mateřské škole: učebnice pro pedagogické obory středních, vyšších a vysokých škol*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-703-9.

RAKOVÁ, Milena, ŠTÍPLOVÁ, Ljuba a TICHÁ, Alena. *Zpíváme a tvoříme s malými*. Brno: Edika, 2012. ISBN 978-80-266-0067-1.

SEDLÁK, František. *Hudební vývoj dítěte*. Praha: Editio Supraphon, 1974. ISBN neuvedeno.

Slovník literární teorie. Praha: Československý spisovatel, 1977. ISBN neuvedeno.

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. 4.vyd. Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1446-2.

ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk a TICHÁ, Alena. *Lidové písničky a hry s nimi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-264-5.

TICHÁ, Alena. *Učíme děti zpívat: hlasová výchova pomocí her pro děti od 5 do 11 let*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-562-2.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie. Dětství a dospívání*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

VISKUPOVÁ, Božena. *Hudba a pohyb : hudebně pohybová výchova*. 2. vyd. Praha: Supraphon, 1987. ISBN neuvedeno.

ZEZULA, Jiří a JANOVSÁ, Olga. *Hudební výchova v mateřské škole: Metodika*. Praha: SPN, 1987. ISBN neuvedeno.

Zpívánky. Praha: ČT, 2006. ISBN 80-85005-67-0.

ŽÁČEK, Jiří. *Ahoj, moře*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1980. ISBN neuvedeno.

Hudebniny

GILLOCK, William. *Accent On Gillock. Volume One. Selected Later-Elementary. Piano Solos*. USA: The Willis Music Co, 1994. ISBN 978-0-87718-077-7.

HRADECKÝ, Emil. *Zpěvníček pro nejmenší*. Praha: Supraphon, 1990. ISMN neuvedeno.

HURNÍK, Ilja. *Voršilská ulička*. 2. vyd. Praha: Panton, 1980. ISMN neuvedeno.

JANŽUROVÁ, Zdena a BOROVIČKA, Milada. *Klavírní školička pro děti 4 – 6 leté*. Praha: Schott Music Panton, 2007. ISMN M-2050-0648-8.

KOČÍ, Přemysl. *Na shledanou zvířátka*. ISMN neuvedeno.

Skřivánek - sborník písní pro mateřské školy. Praha: Panton, 1973. ISMN neuvedeno.

Internetové zdroje

Bouda budka. In: *Aspergerův syndrom: webnode.cz* [online]. 2012 [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: <http://aspergeruvsyndrom.webnode.cz/news/bouda-budka/>

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. 1. vydání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2006. 48 s. [cit. 2015-03-15]. ISBN 80-87000-00-5. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP_PV-2004.pdf/

STAŇKOVÁ, Lucie. Pohádky a jejich vliv na psychický vývoj dítěte. In: *Metodický portál RVP: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2011 [cit. 2015-04-11]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/10327/pohadky-a-jejich-vliv-na-psychicky-vyvoj-ditete.html/>

Seznam příloh

Příloha A: Partitura písně Rybičky.....	1
Příloha B: Instrumentální doprovody písní.....	4
Příloha C: Instrumentální doprovody klavírní miniatury.....	7
Příloha D: Fotografie instrumentálních činností v mateřské škole.....	10
Příloha E: Povolení focení dětí MŠ	16

Příloha A: Partitura písně Rybičky

Rybičky

Přemysl Kočí

Má - ma ří - ká, že jsem na psa ma - lič - ký,
Vzpo - mí - na - jí a - si ča - su vět - ší - nu

tak - že cho - vám v a - kvá - ri - u ry - bič - ky.
 na své mo - ře, na Ja - pon - sko, na Čí - nu.

Ne - u - mí mňau a - ni haf, ne - od - po - ví na po - zdrav,
 Ne - u - mí hrát na schov - ku, a - si dr - ží hla - dov - ku.

je - nom na mě o - tví - ra - jí tla - mič - ky.
já jim při tom dá - vám svo - ji sva - či - nu.

The first system of the musical score consists of five staves. The top two staves are vocal lines in treble clef with a key signature of two sharps (F# and C#). The lyrics are written below the first vocal line. The third and fourth staves are empty, indicating rests for other instruments. The fifth staff is a grand staff (treble and bass clefs) containing the piano accompaniment, which features a steady eighth-note bass line and chords in the right hand.

The second system of the musical score also consists of five staves. The top two staves are vocal lines in treble clef with a key signature of two sharps. The lyrics are not present in this system. The third and fourth staves are empty. The fifth staff is a grand staff containing the piano accompaniment, which continues with a steady eighth-note bass line and chords in the right hand. The system concludes with a double bar line.

Příloha B: Instrumentální doprovody písní

Sáně

Eva Kulhánková

Na-pad sníh, je-dem na sa-ních. Na-pad sníh, je-dem na sa-ních.
Když je mráz, má-me bru-sle zas. Když je mráz, má-me bru-sle zas.

Je-de-me z ko-peč-ka, ne-má-me ko-leč-ka. Na-pad sníh, je-dem na sa-ních.
Led je jak zr-ca-dlo, do-bře to do-pa-dlo. Když je mráz, má-me bru-sle zas.

Hra na tělo:

- *//: Na-pad sníh / je-dem na sa-ních. ://*

1. takt: dupání – rytmus
2. takt: pleskání – rytmus

- *Je-de-me / z ko-peč-ka / ne-má-me / ko-leč-ka. /*

1. - 4. takt: dupnutí – těžká doba taktová, tleskání – lehké doby taktové

- *Na-pad sníh / je-dem na sa-ních.*

1. takt: dupání – rytmus
2. takt: pleskání – rytmus

Hra na nástroje:

- *//: Na-pad sníh / je-dem na sa-ních. ://*

1. takt: buben – rytmus
2. takt: tamburína, rolničky – rytmus

- *Je-de-me / z ko-peč-ka / ne-má-me / ko-leč-ka. /*

1. - 4. takt: drhlo – těžké doby taktové drhnout minidřívkem, lehké doby taktové ťukat na hladké okraje

- *Na-pad sníh / je-dem na sa-ních.*

1. takt: buben – rytmus
2. takt: tamburína, rolničky – rytmus

To je on

Miroslav Florian

Emil Hradecký

Živě

To je on, ma-lý slon, co se u-čí na trom-bón. Zdvi-há cho-bot jak trom-bón,

za-trou-bí, když dáš bon-bón. To je on, ma-lý slon, co se u-čí na trom-bón.

Hra na tělo:

- **To je on / ma-lý slon,**

1. takt: tleskání vlevo – rytmus
2. takt: tleskání vpravo – rytmus

- **co se u-čí / na trom-bón.**

1. takt: pleskání – rytmus
2. takt: dupání – rytmus

- **Zdvi-há cho-bot / jak trom-bón,**

1. + 2. takt: mávání chobotem vytvořeným provlečením rukou nahoru a dolů – metrum

- **za-trou-bí, když / dáš bon-bón.**

1. + 2. takt: mávání chobotem s pohybem nohou vpravo a vlevo – metrum

- **To je on / ma-lý slon,**

1. takt: tleskání vlevo – rytmus
2. takt: tleskání vpravo – rytmus

- *co se u-čí / na trom-bón.*

1. takt: pleskání – rytmus

2. takt: dupání – rytmus

Zvukomalebná hra na nástroje:

- *To je on / ma-lý slon,*

1. takt: zvonkohra, hra na kámen *d* – rytmus

2. takt: zvonkohra, hra na kámen *e* – rytmus

- *co se u-čí / na trom-bón.*

1. takt: tamburína – rytmus

2. takt: drhlo – rytmus

- *Zdvi-há cho-bot / jak trom-bón,*

1. + 2. takt: buben – metrum

- *za-trou-bí, když / dáš bon-bón.*

1. + 2. takt: činel s paličkou, prstové činelky – metrum

- *To je on / ma-lý slon,*

1. takt: zvonkohra, hra na kámen *d* – rytmus

2. takt: zvonkohra, hra na kámen *e* – rytmus

- *co se u-čí / na trom-bón.*

1. takt: tamburína – rytmus

2. takt: drhlo – rytmus

Příloha C: Instrumentální doprovody klavírní miniatury

Veselý listonoš

Ilja Humik

Allegro

mf

f

p

⊗ : kotníkem ruky o víko

Hra na tělo podle rytmu melodie skladby:

1. takt: *řukání palce a ukazováku o sebe* – metrum
2. takt: *tleskání prsty na hřbet ruky* – rytmus
3. takt: *mušličky* – rytmus
4. takt: *pleskání do stehen, střídání rukou* – rytmus
5. takt: *řukání palce a ukazováku o sebe* – metrum
6. takt: *tleskání prsty na hřbet ruky* – rytmus
7. takt: *mušličky* – rytmus
8. takt: *plesknutí do stehen* – těžká doba taktová
9. – 10. takt: *dupání půlových not, střídání nohou* – metrum
11. – 12. takt: *pleskání do stehen, střídání rukou* – rytmus
13. – 20. takt: stejné jako 1. – 8. takt
21. takt: *řukání palce a ukazováku o sebe* – rytmus
22. takt: *řukání palce a ukazováku o sebe* – těžká doba taktová,
dupnutí – lehká doba taktová
23. takt: *tlesknutí* – těžká doba taktová

Hra na rytmické nástroje:

Příklad použití nástrojů:

řukání palce a ukazováku o sebe – plechová krabička s gumičkou, činel s paličkou

tleskání prsty o hřbet ruky – ozvučná dřívka, minidřívka

mušličky – dřevěné rytmické zátky, dřevěná rytmická vejce

pleskání do stehen – drhlo

dupání – buben

tlesknutí dlaněmi o sebe – prstové činelky, tamburína

Grafický part pro hru na tělo a na rytmické nástroje:

2 4	□ □	• • • •	X X X X	» « » «
	□ □	• • • •	X X X X	»
	○ ○	○ ○	» »	» « » «
	□ □	• • • •	X X X X	/ / / /
	□ □	• • • •	X X X X	»
	□ □ □ □	□ ○	ϕ	

Vysvětlivky značek:

- *ťukání palce a ukazováku o sebe* – plechová krabička s gumičkou, činel s paličkou
- *tleskání prsty o hřbet ruky* – ozvučná dřívka, minidřívka
- X *mušličky* – dřevěné rytmické zátky, dřevěná rytmická vejce
- » « *pleskání* – drhlo, drhnutí minidřívkem vpravo a vlevo
- *dupání* – buben
- ϕ *tlesknutí dlaněmi o sebe* – prstové činelky, tamburína

Příloha D: Fotografie instrumentálních činností v mateřské škole

Obrázek 1: Seznámení s hudebními nástroji

Obrázek 2: Seznámení s hudebními nástroji. Co je stejné?

Obrázek 3: Štafetová hra říkadla Na zedníky

Obrázek 4: Zvukomalebná hra na drhlo

Obrázek 5: Zvukomalebná hra na plastové láhve naplněné vodou

Obrázek 6: Rytmická hra na zátku a plášť láhve

Obrázek 7: Zvukomalebná hra písně Dešťové kapky

Obrázek 8: Zvukomalebná hra písně Dešťové kapky

Obrázek 9: Hra rytmu a metra

Obrázek 10: Hra těžkých dob na dřevěná rytmická vejce

Obrázek 11: Ozvěnová hra na dva kameny zvonkohry – říkadlo *Kukačka*

Obrázek 12: Hra pentatonického doprovodu písně *To je zlaté posvícení*

Příloha E: Povolení focení dětí MŠ

Mateřská škola Vochov, příspěvková organizace 33023 p. Nýřany

Věc: Povolení focení dětí MŠ

Na základě písemného souhlasu rodičů MŠ Vochov povolují paní Markétě Stolzové- učitelce ZUŠ Bedřicha Smetany v Plzni focení dětí za účelem použití fotografií jako součást závěrečné práce na ukončení studia oboru učitelství MŠ.

Ve Vochově 15.4.2015

řed.MŠ I. Malatová

MATEŘSKÁ ŠKOLA
VOCHOV
PLZEŇ - SEVER

